

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan • 2002-yil, 15-fevral • N 8 (3644)

ЕР ШАРИ БИТТА

ИНСОНИЯТГА ТИНЧИЛИК КЕРАК

Биз дунёни, жумладан, Ер шарини жуда-а катта деб ўйлаб юрарканмиз. Кўпчилигимиз шу фикрда эдик. Аслида ундай эмас. Заминнинг бир бурчагида фалокат қомига тушган одам-зотнинг оғриги, фожиаси, бани-башарни силжитмас экан, ер юзи инсон меҳридан ардоқ тополмайди. Ҳа, Она-сайёрамизнинг бир ёни ёвузлик, бир ёни эса эзуликка акралиб қолгани хусусида машур шоир Расул Ҳамзатов ўтган асрда шундай деб ҳайқирганди: "XX аср! Хўраар жаҳон. Давр фарзандлари, бу бизга уят..."

Муносабат

Биз XXI асрга террорчилик ваҳмини туйиб, юрагимизда оғрик ва хавотир ила қадам қўйдик. 2001 йилнинг 11 сентяб-рида АҚШда содир этилган қонли террор барчамизнинг ҳушимизни ўзимизга келтириб қўйди. 11 сентябрдан сўнг дунё сиёсати мутлақ ўзгариб кетди - олам таҳлика ичида қолганини англаб етдик. Ва, яна, ёвузликнинг илдизи нақадар чуқурлашиб, ёвуз кўчалар бир-бири билан ажирикдай чирмашиб бораётганини ҳам тушуниб қолдик. Дунё матбуоти-нинг ҳам кўзи ярақлаб очилгандай бўлди - террор чегара билмаслигини, унинг ўткир панжалари океан ортисидаги демократиянинг инсон қадр-қимматининг, ҳам гирибонига ёпишганини англаб етди.

Нега мен дунё матбуотининг кўзи ярқ этиб очилди, деяпман? Аслида террор тинчликсевар халқларга бундан бир неча йиллар илгари чанг солганмиди? Утган асрнинг 90-йиллари ўрталариданоқ Афғонистондаги "Толибон"лар ён-атрофдаги худудларда хавотир уйғотмаганмиди? Наркобиз-нес, курол-яроғ савдоси авж олиб кетмаганмиди? Бу ҳо-линг янгили оқибатларга олиб келишини Ўзбекистон Пре-зиденти 90-йилларнинг бошиданок бир неча бор таъкидла-маганмиди? Таъкидлаган эди. Юртбошимиз қатта-катта мин-барларда, жаҳоншумул сўёсий йиғинларда терроризм нафақ-ат Марказий Осиё минтақаси, наинки Ўзбекистон, балки бутун дунёга хавф солишини, бу ёвуз кўч сарҳад билмасли-гини айтиб, дунё халқларини оғоҳликка, сўёсий арбоблар-ни ҳамжihatликка чакирган эди. Демак, ўша пайтда ҳам жа-ҳон матбуоти бор эди, бу матбуот тинимсиз равишда бонг уриши, дунёни уйғоқликка чорлашдан ўзга муҳим гоё ва ту-шунча йўқлигини англаши зарурат эди. Хуллас, заминнинг олис худудига кўтарилган террор тутуни бутун жаҳон осмо-нига ўрламоқчи бўлди.

Урушнинг катта-кичиги бўлмайди. Уруш - уруш! Бошқа-ча изоҳ керакмас. Уни талкин қилиш учун шу пайтгача дунё адабиётининг сочи оқариб кетди. Том-том китоблар яратил-ди. Шу маънода террор, террорчиликни ҳам у ёки бу маъ-нода тушунириб бўлмайди. Ўзбекистон, ўзбекистонликлар терроризм нима эканлигини, унинг фожиаси, оғриқларини яхши англайди. Биз терроризм муносабини ўз бошидан ке-чирган халқимиз. 1999 йилнинг 16 февралда содир бўлган муҳиш воқеалар қолдирган изтироблар изи юрагимиздан кетмайди. Аксинча, тинчлик ва оёсийшталлик нима, ёруғ ва сокин кўчаларнинг нечоғлик қадрли эканлигини ҳаммаимиз яхши биламиз. Биз янада жипслашдик - ҳаловатимизни қўлдан бермаслик учун хўшёр туриш нақадар ҳаётий зарурат эканлигини эҳс эдик. Терроризм озоқлик, иқтисодий юк-Давоми иккинчи бетда

ИСТИҚЛОЛ ГУЛЛАРИ ХУШБЎЙ

Хоразмлик ёш иқтидор соҳиба-си Муножот Абдуллаеванинг «Наста-рин» номли мўъжазгина илк китоб-часи ва «Шафқатда тугилган кўёш» шеърий туркумини ўқиб, беҳишёр хаёлда «Истиқлол қизи-деган фикр «ярқ» этади. Бу фикрдан одамнинг кўнгли ёри-шиб кетади. Чунки озоқ ватанда ўсиб улғаяётган туйғулар бошқача бўлади. Уларда «Мен шу азиз тупроқнинг боласи-ман. У менга онандек бахт бериши керак ва мен ҳам бутун шахду шижоатим билан уникиман», деган бир гурур акла-ниб туради. Муножотда ҳам ана шу хиссиёт буртиб туради. Шунинг учун у бемалол мустақил тузумда эрк-ихтиёри че-кланган ўлкани ташна саҳрога, уни бахтга, юксалишга бош-лаётган раҳбарни Хизрга қўёс қилади.

Муножотнинг дунёни би-лишга, тушунишга интилаёт-ган нигоҳи теграсида тўлкин бўлиб оқаётган, қирғоқларни шиддат билан енгиб ўтаётган кучли одамлар «мен»нини адашмасдан топади.

Муносабат

Аёл кўнглин қўлга олиб Улоқтирар. Тоғиб, тенг иккига Бўлинади кўёш бу зарбдан.

У фавқулодда ташбеҳларни яхши қўради, одатдаги кўз, қалб ўрганган шеър унсурлардан қочиб ҳаракат қилади.

Сукунатдан қолип ясадим. Унга боларидай бекитдим ўзим...

Муножот Абдуллаева Шовот туманининг Чандирқийёт қишлоғида 21-умумтаълим мактабининг 9-синфида ўқий-ди. У шеърий китобларни чўқур мутолаа қилади. Ога-ҳий номдаги Хоразм мусикали драма театри унинг «И-стиқлол - меҳригўй» драматик асарини сахналаштириш ниятида. Эртак йўлида ёзилган бу асарда Муножотнинг ҳаёт ҳақидаги тасаввурлари шаклланаётганини кўриш мумкин.

Еш иждоқор сарбастда ёзади. Унинг машқлари киши-да умид уйғотади. Масалан:

Патқаламга суяниб, Кўлим улаб қолади. Беозор ҳарорат Алла айтар менинг қўлимга.

Булар шарқона ташбеҳлар. Муножот ҳали йўл бошида. У истиқлол шарофати билан кўп тенгдошлари қатори хо-риж тилларини ўрганишга киришган. Аммо унга дунёда ўзбек шеърийли деб аталадиган бебаҳо бир хазинадан ҳам бахра-манлик тилабман. Шунда машқлари яна ҳам тинчлашади, равонлашади, образларининг таъсирчанлиги ошади.

Қўлибека РАХИМБОВА

14 феврал - Заҳриддин Муҳаммад Бобур туғилган кўни

МУҲАММАД ҲАЙДАР ВА БОБУР

Урта асрлар Шарқнинг улўғ муарраҳларидан бири Мирзо Муҳаммад Ҳайдар Дуғлом (1500-1551) Заҳриддин Муҳаммад Бобурнинг холасининг ўғли, яъни бўла-си эди. Унинг онаси Хўб Ни-горхоним Бобурнинг онаси Кутлўғ Нигорхонимнинг ту-ғилган синглиси эди. Ота-онидан ёш етим қолган Мир-зо Ҳайдар бир неча йил Бо-бурнинг тарбиясида бўлди. Кейин тақдир тақозосига кўра ундан ажралиб, кўп йил-лар Қошғарда яшайди. Умри-нинг сўнгги ўн йилини Қаш-мирда ўтказди. У бутун умри давомида Бобурга ис-батан миннатдорлик ва му-ҳаббат туйғуларини ўз қа-лбига олиб ўтди. Унинг номи «Ҳайдар» сўзининг маъноси «шер» бўлиб, бу жиҳатдан Бобурнинг исмига ўхшаб эди. Уларнинг тақдирлари ва ба-шарият тарихида қолдирган излари ҳам ҳайратангиз да-ражада ўхшайди. Ҳар икка-ли Моавроуннаҳрда туғил-ган бўлсалар-да, воқеа-ҳодис-саларга боғ-жуқин умла-ри олис Ҳиндистонда яқин топди. Мирзо Муҳаммад Ҳайдар ўз она тили турк-ийда битган бир неча достон-ларидан ташқари, «Бобуро-мондан шахомалиб форс тил-ида «Тарихи Рашидий» но-мида ажойиб тарихий-бадиий асар яратди. Тадиққотчилар кўпгина фазилатларига кўра

«Тарихи Рашидий» асарига ҳақли равишда Шарқ мему-арчилик санъатида «Бобур-нома»дан кейинги фахрли ик-кинчи ўринни беришга мой-лидирлар. «Тарихи Рашидий» инглиз, рус, хитой, форс тил-ларида нашр этилган. Ушундан бир неча бор тур-кийча таржима қилинган. Кўйида Мирзо Муҳаммад Ҳайдарнинг Заҳриддин Му-

ҳаммад Бобур ва унинг аж-додлари ҳақидаги айрим хо-тиралари ҳурматли ўқувчи-лар эътиборига ҳавола этил-моқда. Мазкур лавҳалар асарнинг Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик ин-ститутини хазинасига сақла-нишга XVII асрда қўрил-ган ноир кўйма нуҳаси-дан таржима этилди.

3

ДРАМАТУРГЛАР МУЛОҚОТИ

Ёзувчилар уюшмасида таниқ драматурглар ва театр санъати му-тахассислари иштирокида бўлиб ўтган мулоқот сахнада замонавий қаҳра-мон сиймосини гавдалантириш мумолирига бағишланди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов драматурглар йиғинини очиб, ўтган ўн йил мобайнида мамлакатимизда амалга оширилган асрга тати-гулик ишлар ҳақида равишда янги даврнинг янги қаҳрамонларини ҳам майдонга келтирди, одамларда янги таъриқу шаклланиди, деди. Бироқ сахнада, драматургияда бундай янги қаҳрамонлар, ёш алоҳида ибрат бўлувчи адабий қаҳрамонлар образларини жуда кам кўраймиз. Давр эса бу борадаги ижодий ишларни жонлангирлигини тақозо этаётир.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазири ўринбосари, «Ўзбектеатр» бирлашмаси бош директори Муҳаммад Абдуқўдусов драматурглар билан театр режиссёрларининг ҳамкорликларини кўчайти-риши, бевосита театрларнинг ижодий бурюторлари асосида янги саҳна асарларини яратиб мақсадда мувофиқлигини таъкидлаб, таниқ ёзувчи-лар, драматургларга амалий таъкирлар билан муносабат қилди.

Ўзбекистон халқ шоири Шукрулло, Ўзбекистон олағ ёзувчилари Утгор Ҳошимов, Шукр Ҳошимов, шоир ва драматурглар Ҳусниддин Шарипов, Ҳайитмат Расул, Ҳайдар Муҳаммад ва бошқалар бу тақлиф ва ташаббусларга жанобан ўз ижодий режалари билан ўртоқлашди.

Драматурглар мулоқотида ижодий таловлар қандай самара бераёт-ганини, саҳна тили ва драматургик талқин, шунингдек, олағ ўқув юртал-ри, коллеж ва анжешлар саҳналари учун бир пардалик асарлар яратиб имкониятлари ҳусусида ҳам оқиқ фикрлашиб олинди.

Муҳаммад Юсуф, Усмон Азим, Ойдин Ҳожиёва, Саъ-дулла Ҳаким, Баҳром Рўзиму-ҳаммад, Фаридат Афруз, Тур-сун Алининг сайланмалари эътироф этилди. Ҳалима Ху-дойбердиева, Қўлибека, Матназар Абдулҳаким, Сиро-жиддин Саййид, Фаҳриёр,

ШЕЪР ВА МАСЪУЛИЯТ

нинг ўринбосари, шоир Си-рожиддин Саййид очди.

Йиғилишни Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жаб-боров олиб борди. Филоло-гия фанлари доктори Нўъмон Раҳимжонов XXI ас-рнинг илк йиллида дунё юзи-ни кўрган шеърий асарлар ҳақида маъруза қилди. У ис-тиқлол даври ёшларининг «кўнгли шеърийли» адабиёти-мизда янги ҳодиса сифатида шаклланаётганлигига диққат-ни қаратди.

Йилнинг энг яхши асар-лари сифатида Абдулла Ори-повнинг тўрт томлик сайлан-

Давоми иккинчи бетда

СЎНМАС ДАҲО

Айтдиларки, олис юлдузлар нури она сайёрамизга минг-минг йиллар оша етиб ке-лар экан. Бизнинг азиз бобомиз, даҳо шои-римиз Алишер Навоий шеърийлининг ўгли нафаси эса, беш ярим асрдирки, муттасил қалбларимизни иситиб, ҳаётимизни чаро-гон этиб турибди. Айниқса, ҳар йили у зот туртилган феврал ойида бу улўғ инсоннинг номи, асарлари ҳар бир ўзбекнинг дилида ва тилида кўп тақорланади.

9 феврал кўни эрта тонгданоқ пойтах-тимиз марказидаги Миллий боғ ҳар қачон-гидан ҳам гажув бўлди. Бобокалонимиз ҳайкали пойга гуллар қўйилди, шоир газаллари билан айтувчи мумтоз кўшиқ-лар, ўлмас миллий меросимиз - «Шашма-қом» кўйлари янгради. Табарруқ масканга шу кўни жамоатчилик вакиллари, олимлар, талаба ёшлар, пойтахтимиз меҳмонлари оқиб келди.

Мутафаккир бобомиз таваллудининг 561 йиллигига бағишланган тантанали маросим-ни Тошкент шаҳри ҳокими Р.Шоабдураҳмо-нов очди.

Байрамда сўзлаган Ўзбекистон Қаҳра-мони, Ўзбекистон халқ шоири, Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов Алишер

Навоий номини халқимиз асрлар оша асраб-авайлаб келаяётганини таъкидлаб, жумладан, шундай деди:

— Елдорлик нега юксакда? Чунки унга етишмоқ учун ҳам ривозат кечки керак, дегани бу! Демак, буюқликни англаб етиш йўли ҳам жўн ва осон эмас! Улўғ шоиримизга қўрсат-илаётган иззат-ҳурматимиз қадрияларимиз-га, маънавиятимизга, халқимизнинг сўнмас да-ҳосига эҳтиромимиздир. Бу - ўзлимизни та-нишимиз белгисидир!..

Анжуманда сўзга чиққан навоийшунос олима Сўйима Ганиева, Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари, шоир Сирожиддин Саййид ва бошқалар ҳам Алишер Навоий иж-одининг оламшумул аҳамияти ҳақида гапир-дилар.

Тантанали маросимда Ўзбекистон Рес-публикаси Президентининг Давлат маслаҳат-чиси Х.Султонов, Бош вазир ўринбосари Х.Кароматов иштирок этди.

Шу кўни пойтахтимиздаги «Шоирлар хиё-бони», Мирзо Улўғбек туманидаги Алишер Навоий номидаги маҳаллада ҳам навоий байрами нишонланди.

С.МАХМУД

«Инсоний ишқ-муҳаббатни, меҳру вафо, ифрат, ширму ҳаё-ва назоқатни ёниб, ҳассослик билан кўйлаган Навоийнинг гўзал сатрларини ўқиганда буюк ва олажанов қалб сағоларини сезиб тураман. Бу юрак туйён-лари, мана, орадан беш ярим аср ўтса ҳамки, миллионлаб одам-ларни халқонга солта келмоқ-да». Юртбошимизнинг бу ҳаққоний сўзлари бутун мамла-катимиз бўйлаб навоийхонлик кўмалари улаётган айни шу фа-раҳлиқамиз дамларга ўзгача жа-раҳлимоқда.

8 феврал кўни ЎзРФА Навоий номидаги Тил ва адабиёт ин-ститутини билан республика Ёзувчилар уюшмаси биргаликда ташкил қилган Алишер Навоий адабий-ишмий меросини ўргани-шга бағишланган ананавий анжуманининг 46-йиллиги бўлди.

Анжумани ЎзРФА вице-президенти вазирамани бажа-рувич, ЎзРФА Тил ва адабиёт институтининг директори, профессор Тўра Мирзаев қис-қада кириш сўзи билан очиб, Навоий кулётининг XVII жиҳди

нашрлан чўққани, XVIII жиҳди эса нашрётга топширилгани-ни айтди.

Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов улўғ шоир ва мутафаккирининг милаҳимиз ҳаётига тугилган гоёт бағиш мавқени таъкидлаб, навоийшу-нос олимларга бағишланган шеъ-рийи ўқиб берди.

Атоқли навоийшунослар - Абдуқодир Ҳайитматов, Ибро-ҳим Ҳаққу, Эргашали Шодиев, Сўйима Ганиева, адабиётшунос Умнат Тўйчиев ёш навоийшу-нос олима Робия Ражабова «Шоир ижодида мавзу таллаш принциплари», «Навоий мажзу-лик ва мажзулар ҳақида», «На-воий ва Фанолий», «Мажлис ун-нафос» анъаналари давом эт-тирилган ишқ таъкири, «На-воийнинг муҳкам муносабати» каби мавзуларга мазмунали маъ-рузалар қўйди. Йиғилишга сўзлаган санъатшунос Б.Насрид-динов эса Алишер Навоий иж-одини тадиққ этишда адабиёт-шунос, санъатшунос, мустиқшу-нос ва театршуносларни ҳам-корлиқга ишлаган давлат этди.

Уша кўни Навоий номидаги Тошкент давлат педагогика ун-верситетининг анжуманлар залига «ЭКОСАН» халқаро жағфармаси ТДПУ билан ҳам-корликда «Навоий ижодида та-бият ва инсон» мавзуда ишмий-амалий конференция ўтказди. Анжуманини «ЭКОСАН» халқаро жағфармаси президенти, «ЭКОСАН» Тошкент клуби пре-зиденти профессор Юсуфжон Шодиевнинг очди. Адабиётшу-нос олимлар - Иброҳим Ҳаққу, Файзуллоҳон Набиев, Зухрид-дин Исомиддинов даҳо сўз санъ-аткорининг асрлар оша яшаб келаяётган барҳаёт шеърийли ҳақида сўзлашди. Ўзбекистон халқ хофиси Бекназар Дўстму-родов, хушовоз хонанда Гулаб-ҳор Эркўлова Навоий газалари-ни қўйди, унверситет талабалари шоир шеърийлини ўқидилар.

Муслима ХАЛИЛОВА, Тошкент давлат шарқшунос-лик институтининг аспиранти

МУЛЛА МАМАЖОННИНГ САОДАТИ

Буюк бобокалонимиз ҳазрат Алишер Навоийнинг дунё халқлари маданияти, маърифати, адабиётини ривож-ига қўрсатган таъсирлари бекиёс. Шу билан ҳам улўғ мутафаккирининг номлари жаҳон адабиётининг энг буюк вакиллари қаторида, ижодий чинакам дурдона асарлар билан ёнма-ён туради. Алишер Навоий тавал-лудининг 561 йиллиги кенг нишонланаётган айни кўн-ларда аллоҳнинг ҳам тенгсиз иждоқор, ҳам давлат ар-боби сифатидаги фаолиятини яна бир қарра аслаш, юксак инсоний фазилатлари, авлодларга ибрат бўлу-ви тадиқларини таъкидлаш гоёт ўринлидир. Шу му-носабат билан муҳбиримиз таниқли хуқуқшунос, ада-биётшунос олим, шоир Абдулҳаким Шайрий ЖУЗЖО-НИЙ билан суҳбатлашди.

фу харажати вақтида келиб тураркан...

—Навоий бобомиз-дан...

—Ҳа, Навоий бобомиздан. Жуда узок жойларда, масалан Бадахшонда, Жузжон ёки Машҳадда олимлар иш билан банд бўлишаркан, лекин

уларнинг ойлик маоши, хара-жати ўз вақти-замонада Навоий томонидан етказиб ту-риларкан. Улар муҳтожлик сезишмас экан. Узингиз ўйланг, масалан, Бехзоддай буюк истаъодни излаб, Ми-рак Нақшош хамроҳлигида па-стқам кўча-қўйларда юриб

бориб, уйини кидириб тоғиб, унинг ишларини кўриб, зав-қлашни (ушанда мусаввир ёш бола бўлган)... Ҳазрат Алишер Навоийдай улўғ шоир ва вазираини унга: менинг ҳимояи остида бўласанми, саройга олиб бораман, дей-ши хазилчакам гап эмас. Шун-дан кейин Камолдиннинг онасидан розилигини олиб, уни саройга келтирди Навоий. Кейинчалик, ўзингизга маълум, Камолдин Бехзод Шарқ тасвирий санъатининг ёрқин юлдузига айланди.

Давоми иккинчи бетда

ОНА ЮРТ НАВОЛАРИ

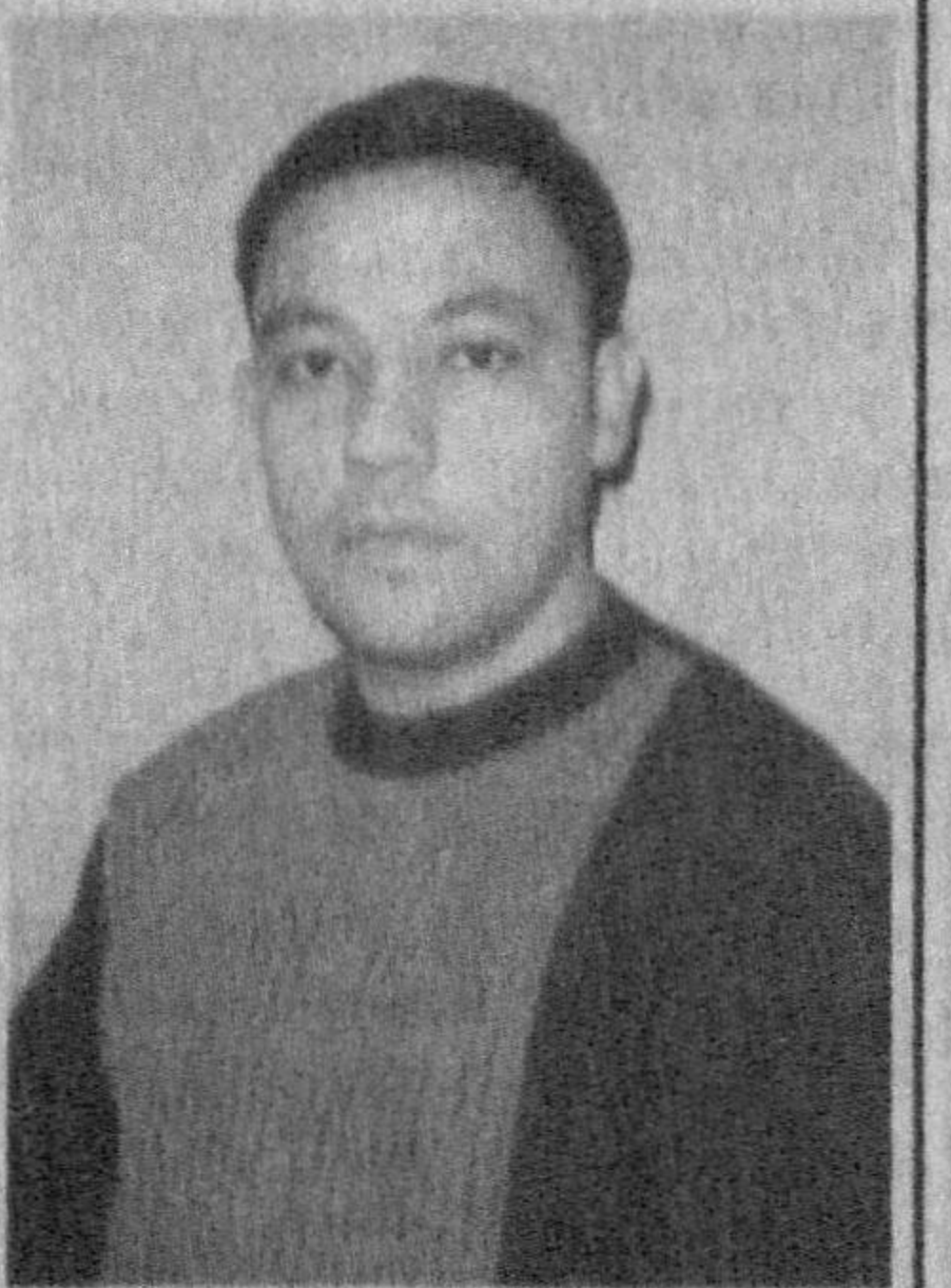
«Туркис-тон» саройида 11-13 феврал кўнлари «Азиз она юртин наво-лари» деб номланган миллий эстра-дала кўшиқ-лари 1 рес-публика тил-ловда ет-тишга яқин истаъодли ёш ижроичлар қатнашдилар. Уш тўрда ўқатилган тиллов миялка-тинмида ёш истаъодлар бонқоқ кўн-лигини кўрсатди. Ешларда овоз ҳам, ижро техникаси, мусиқа маданияти ҳам бор. Фақат халққа манзур бўладиган кўн-лиқлар мати, мусиқа ва ижро уйғунлигини талаб этили. Тиллов ҳаётга аъзоси, Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов бу ҳақда шундай деди:

—Тилловдан мақсад мати, миллий оҳанг ва профессионал ижронини уйғунла-штиришга муваффақ бўлган тилловларни кишиқ этиш эли. Деврин барча тилловлар-дан келган ёшлар ижросида ранг-баранг мавзуларни кўшиқларни тиллашди. Уларда мумтоз кўшиқларимизга меҳр-муҳаббат қур-тақлари сезилиб турибди. Лекин, назарим-да, тиллов давомида таътирлик ишлар-ни, аввало, истаъодлар тарбияланаётган жойларнинг ўзида ишиб етилмаганлиги маълум бўлди. Устозлар ёшларнинг проф-фессонал композиторлар билан ишлаганига ердан беришлари лозим. Шунингдек, кўшиқларнинг мавзу доираси кенг бўли-

шига ҳам эъти-—Очғи, ларнинг тай-тавлановга ис-туляти ки-ди, — деди Илёсов. Тиллов-да қатнашган ижроичларнинг 15 фоизи-гина менда умид уйғотди. «Ўзбекинаво» эс-традала бирлашмаси ва унинг вилонт бўли-мида катта ҳуқуқ ва имкониятлардан унумли фой-даланишимиз керак. Истаъодларни қўлаб-қувватлаш, рағбатлантириш жи-лдий эътибор талаб этилади. Кези келганда бир масъула тўхтамоқиман. Уш-тўртта оран-жирокчилар пайло бўлган. Уларни ис-теъодли деб бўлмайдим. Лекин энгил-елли, оston йўлга ўтиб олинган. Ешлар эса ай-нан шундай оранжирокчиларга мурожа-ат қилинаётган...

—Бизни хурсанд қилган нарсаси шу бўлдики, овози яхши ижроичларимиз биз ўйлагандан кўра кўп экан, — деди компо-зиитор Дилором Омонўллаева. — Лекин улар кўпроқ чет-эл кўшиқларини яхши ижро-етдилар. Учинчи турда битта ҳам ориг-наль кўшиқ эшитмадик. Бу баъзи ёшлари-миз ўз устларига ҳам ишляётгани, ҳудо берган овозини энгил-елли ҳиргойиларга сарфлашлари натижадир. Улар профес-сионализм масъаласига кўпроқ эътибор бе-ришлари керак, деб ўйлайман.

Тилловда ёш истаъодларнинг имко-ниятлари ва ижро маҳоратига Ўзбекистон халқ артисти Фаррух Зокиров бошчи-лигида ҳақамлар ҳайъати баҳо берди. Би-ринчи ўринга ҳеч ким лойиқ топилмади. —Бундай хулосага келишимизнинг

асосий саба-би, — деди Ф.Зокиров, — аввало, мазкур тил-ловнинг илк маротаба ўтказилаёт-ганидир. Шун-инг учун бизни камчи-ликларга йўл қўйилган бў-лиши мумкин. Тан-ловдан мақсад ёш эстрада хонандларини лавозим қилиш, уларни ўзаро мулоқотга чо-рлаш ва шу орқали дунёқарашиларини енгил-елли, саҳна маданиятини ва ижро са-всинини кўтаришга ёрдамлашни эди. Биз бунга эришдик, деб ўйлайман.

13 феврал кўни Миллий эстрада кўшиқ-лари биринчи республика тиллови қўлаб-қувватлаш маросими бўлди. Барча тур-лардан муваффақиятли ўтган Алишер Рўметов ва Оксана Ненгайло тилловнинг иккинчи муқофотига сазовор бўдилар.

Учинчи ўрин «Пари» дўсти ва Қаҳра-мон Ҳайдаров (Тошкент), Гулшариф Ус-монова (Навоий) ва Валий Бектурев (Қорақалпоғистон)ларга насиб этди.

Бундан ташқари бир неча қатнашчи «Соғлом авлод учун» жағфармаси, «Пах-табан», «Маника» бирлашмаси, «Тўғин» қўшма корхонасининг муқофотлари топ-шириди. Ўзбекистон халқ артистлари Фар-рух Зокиров ва Мансур Тошматов томо-нидан таъсис этилган шахсий соғирлар ҳам ўз эгаларини топади.

Г.УМАРОВА

Бўкантовнинг қирларида буга битмайди, қир оралиқлариданга саксовуллар, шувқорлар бор. Ора-сира югургилаб юрган калтакесакми, юмронкозиқми кўза илинмаса, чор-атроф ҳад-ҳудудсиз кенглик, аммо «килт этган» жон кўримайди.

Олисларга тикилсангиз ердан кўтарилган тафт алпақандай галати-галати тасвирларни хосил эта болайди. Гаройиб шаҳарларни, найзадай кўкка қадалган миноралар билан қурчалган тилсимланган қалаларнинг шарпасини кўргандай бўласиз. Шундай маҳаллар ўзининг гўё ўта қизиқарли томоша кўраётган боладай сезасиз. Базан ўша тилсимланган шаҳарларга қараб «чопингиз келиб кетади, ахир сиз ўтирган қоятошдаги минг йиллик тасвирлар бежиз чизилмагандир? Югуриб бораётган жайрон, камон торган овчи, жайронлар галаси, яна қандайдир шохдор ҳайвонлар. Ибтидоий тошлар рассом албатта аввал овчи, сўнг чўпон бўлгани рост. Шунинг билан биргаликда у санъат асарлари - келажак авлодларга мактуб бўлиши улмас ва ўчмас чизилар бунёдкори ҳам эди.

Жаноби Асифбей билан ўша Бўкантовнинг этакларида ястаниб ётган шаҳарда танишдим. Тилла заводини кўргани бориб, ўша заводнинг «тилла йигити» билан дўстлашиб навиш қилди. Уни кўннинг ўртасида таништиради завод раҳбари Виктор Ромашев мийғидаги сирлигина кулимсираб қўйиб лутф этдилар: «Жаноби Асифбей Юсуфбей ўғли!» Биз ҳам ён дарафтор-чанига ўзбекча қилиб ёзиб қўйдик: «Жаноби Асифбей».

«Яқинда бир француз йигити билан танишиб қолдим, - юзига табассум ёйилди унинг. - Икки-уч йилдан бери Учқудуқда халқор аэропорт қурилишида ишлаётган экан. Узини «Мусе Жан Марк Мулье» деб таништиради. Мен ҳам қараб ўтирмадим, шартта қўл узатиб «Жаноби Асифбей Юсуфбей ўғли» деб тақаллуп қилдим. Роса қулишдик, кейин дўстлашиб қолдик. Бизнинг тақдирларимизни туташтирган ажойиб шаҳар - Учқудуқ ҳақида, иккинчи Ватанимизга ўзбекистон ҳақида дуолар айтдик. Ахир Франция қандай, Озарбайжон қандай? Ўзбекистоннинг Учқудуғи қаерда? Ўша воқеага гувоҳ бўлган Виктор ака ҳам, заводдагилар ҳам «Жаноби Асифбей» деб хурматлашади. Бундай иззат менга ҳам ёқди, ростини айтсам!

Асиф ўғлон асли озар фарзанди. Озарбайжоннинг Ламкарон туманидаги Шохносор қишлоғида туғилган Юсуф ога билан Вожиа ҳола ўғилларининг йўлини тўсишмади. «Ўз бахтининг ўзинг топ, ўшанда бахтининг қадрига етасан, бола» дейишди. Тақдир шомоли эса ёш Асифни етаклаб Россиянинг Новочеркасск шаҳрига, политехника институти-

га олиб борди. Бу ерда жуда катта олимлар қўлида касб ўрганди, таълим олди, «муҳандис» номи олиди.

Тақдир Асифга яна химмат қўрсади. Ёш олимни Ўзбекистонга, Учқудуққа олиб келди...
 -Ушанда бутун вужудимни романтика - ҳаёлий, сирли кўмлар ўлкаси ҳақидаги тасаввурлар эгаллаб олган эди, - жилма-жилда Асиф ўғлон, - ўша пайтларда «Ялла» ансамблининг «Учқудуқ» - три колодда» деган кўшиги жаҳонга машҳур бўлиб кетган эди. Мени ҳам «ўлдаги учта қудуқ ҳақида»ги гўзал ривоятга ўзига асир этган эди.

Шундай бўлди. Фалақининг гардиши билан Озарбайжондаги чекка Шохносор қишлоғининг

УЧҚУДУҚ ГУРУНГЛАРИ

ўғлони Асиф Аҳадов Юсуф ўғли Ўзбекистонга, нақ Қизилқумнинг ўртасига, Бўкантовнинг этакларида жойлашган қончилар шаҳрига келиб қолди. Унинг учун бу ер эрталар шаҳри эди, шундай бўлиб қолди ҳам.

Хозир Асиф ўғлон ўша Виктор ака бош бўлган корхонада - то металлургия заводида бош муҳандис. Бу завод унча-мунақа завод эмас, балки дунёдаги энг ноёб заводларнинг бири! Яна айтаман, ер изидига энг тоза олтин ҳам шу заводда ажратиб олинади!

Бу ерда Асиф ўғлонни ёлғизлатиб қўйишди, ўчқудуқликлар ёш Асифга меҳр қўрсади, оқибат қўрсади. Оталик қилди, оқибат қилди, билмаганини билдирди, қўрмаганини қўрсади.

Виктор Алексеевич Ромашев ҳам ана-мунақа одам эмасда ўзи! Қирғизистоннинг Пулгониди туғилган бўлса Қозғистонда ўқиган, Тожикистонда ҳарбий хизматни ўтаган, Ўзбекистонда меҳнат фаолиятини бошлаган. Оз эмас, кўп эмас умрининг йигирма беш йиллини Учқудуқ билан боғлади.

Қизилқум бағрида овоз Ўзбекистоннинг янги корхоналаридаги бири - Учқудуқ то металлургия заводи ишга туширилди...
 Асиф ўғлон рост гапирарди, ўзбекларнинг бугунги энг ориф шоири Абдулла Орипов айтганидай бу янги завод минг-лаб қурувчи йигит-қизларнинг «тош тупроқни -тироқлагани»и эвазига бунёд этилди. Асиф ўғлон ва унинг дўстлари Низомий, Исмат, Абдужаббор, Эркин, Яъқоб минг-лаб бунёдкорлар бор эди. Асиф ўғлони ва унинг тенгдошлари учун бу улкан қурилиш чинакам ҳаёт мактаби бўлди, улар ҳаётни шу ерда танидилар, ҳаётга аралашини, меҳнат қилишни, ҳалол ризқ топишни ўрганидилар. Ҳалол ноннинг лаззатини ҳам шу ерда тоғиб яшамоқдалар.

ЛУФАТЧИЛИГИМИЗДА ЯНГИ КАДАМ

статистика соҳаларига оид катор ихтилоҳий сўз ва сўз бирикмалари ҳам ўрин олган.

Шуни қайд этиш лозимки, луфатга киритилган иқтисодий атамаларнинг анчагинаси яқин-яқингача нафақат ўзбек, балки инглиз иқтисодий адабиётларида ҳам

учрамасди. Луфат муаллифлари сўнгги йилларда инглиз тилида қўлланилаётган ўшандай сўз, сўз бирикмалари ва атамаларни тоғиб таржима қилиб, луфатга киритганлар.

Луфатнинг «Илова» қисмида иқтисодий тармоқлари ҳодимлари учун ўта муҳим ва зарур маълумотлар келтирилган. Масалан, ҳажонинг кўпги-

даҳдорлик туйган давлат. Шу давлатда, тинч давлатда ишлаш, ижод қилиш, яратиш ҳар биримизнинг инсоний бурчимиз. Узини ҳурмат қилган одам шундай ўйлайди, албатта.

Эрталаб уйдан чиқасиз. Кечқурун уйга қайтасиз. Кўчаларда одамлар, тўфлар, томошалар. Булар нима тўфайли?

Гудакнинг тугилиши, майсанинг бешикаст ўсиши учун чараклаган қуёш ҳаво керак. Бу ҳол, яъни, тугилиш, ўсишни келажакка. ҳаётнинг давомийлигига қиёсламоқ мумкин. Агар тинчлик бўлмаса, ёруғлик бўлмайди. Зиёсиз яшашмоқ тасаввурга ёт. Зимистонликда одамозод қўнғили ёришганини ҳаёлингизга келтирилмасми?

Ўзбекистондаги бугунги ободлик, гулу гўзаллик асосини бўлган халқимизнинг, шиддати-шижоати ҳам ТИНЧЛИК тўфайли...

Дунё мисолида, Дунё ҳақида ҳам шундай хулоса қилмоқ жоиз.

Бу кўча дунё қонот аро бир уйчага ўхшайди. Бу уйчада одамозод беватотири яшамоғи шарт. Унга ў қўйиш, ёқиб юбориш одамозотнинг қулини қуққа совуриш билан баробар. Токи ер юзиде террор,

Бўкантовнинг бир бўлагини Кўкпатос дейишди. Геологлар ана шу Кўкпатосда олтин зарралари сааноатбоп захираларга эга бўлган

улкан худуд - қон борлигини аниқлашган эди. Хозир Асиф ва унинг дўстлари ана шу қонлардан маълумани рудаларни баҳайбат тоғ машиналарига юклаб, заводларга олиб келишди-да, тегиримонга солишди. Тегиримон ҳам шунчаки тегиримон эмас-да, ҳа ибатини беш қаватли иморатдек чоғлади. Бир жойда гилдира-аб туришини кўрсангиз бундай маҳабатли тегиримонни айлантириб турган қувватга ҳам

нақанги ажойиб қўли бор. Унинг бағиғидан тотмабсиз, бу дунёга келмабсиз! Қолаверса, истироҳат боғимиз бор, Маданият саройидаги концертлар бизсиз ўтмайди...

Унинг эҳтирос билан ёниб сўзлаётганидан шу заминни, шу дунёни яхши кўриб қолганини тушуниб етиш қийин эмас эди.

...Чўлнинг ўзига хос машаққатлари ҳам бор. Аммо ўрганиб кетганмиз. Ахир саккиз йиллик умримиз шу ерга боғладим. Энди бу ердан - Учқудуқдан ҳеч қаёққа кетмоқчи эмасман. Унинг қум буронлари ҳам, жазирама иссиқлиги ҳам, барча-барчаси меники! Бу менинг чўлим! Бу менинг шаҳрим, менинг Ватаним!

Ҳа, Асиф рост айтди. Учқудуқ унинг тақдирига айланганига, Асиф ўғлоннинг бугуни ҳам, келажиги ҳам шу шаҳар билан пайваста бўлиб кетганига ишондик.

Отам билан телефонда гаплашдим, яқинда келишмоқчи... Уйлантириб қўйишмоқчи, - босиқлик билан кулимсирайди Асиф.

«Келин қаердан? - Шу ердан. Учқудуқдан. Бир-биримизни жудаям яхши кўраемиз.

Оббо Асиф ўғлони тушма-тушга-ей, шунча сулуқат қилдим-уйлади ёки ирим қилди чоғи севган қизининг исмини айтмади. «Тўйга тақлиф қиламан, ўшанда биларсиз», деб туриб олди.

Хуллас, яқинда Учқудуқда тўй бўлади - Асиф ўғлон уйланади! Завод раҳбарияти Асиф ўғлонга икки хонали шинамогина уй-жой ажратди, тўй-томоша ўша жойда бўлади. «Аршин мол-олон»даги гўзал муҳаббат қўшиқларини Бўкантовдан тинглайдиган бўлидик.

Уша қунарга албатта етасми, жаноби Асифбей!

Ога БУРГУТЛИ

ШЕЪР ВА МАСЪУЛИЯТ

Йиғилишда сўзга чиққан адабиётшунос Адхамбек Олимбеков умидли ёш шоир ва шoirлар - Ибодат Ражабова, Хосият Рустамова, Қўчқор Норқобил, Шермухаммад Субҳон, Гўлжамол Асқарова, Сафар Оллоёр, Рустам Муеурмон шеърлари ҳақида фикр юритиб, бугунги кун поэзиясида жанр рағбат-баранглиги, мавзулар қўлами кенгайиб бораётганини айтди.

Ўзбекистон халқ шоири Нормурод Нарзуллоев қўшқичлигимиз муаммоларига тўхтади. Сўзга чиққан Норбой Худойберганов, Ҳалима Худойбердиева, Азим Суюн, Фарида Афруз, Ҳайдар Муҳаммад, Рустам Муеурмон, Олимжон Бўриев, Дилбар Муҳаммадиева бой адабий

анъаналаримизни давом эттиришга ундашлар.

Таъкидчиларимизнинг ҳозирги ўзбек шеърятини таҳлил ва таъдиқ этувчи танқидий мақолалари камчилиги, адабиёт ривожига қўрсаётган таъсири сустиги уқтирилади. Энг яхши шеърлар «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида босилаётганини таъкидланди.

Қизғин фикр алмашуви, ошқора баҳс-мунозара рўида ўтган шеърчи муҳокамасидан қилиб чиқадиган муҳим хулоса шуки, ижодкорларимиз ўзларига талабчанликни оширишлари, замондошлар, қолаверса, келажак авлодлар маънавият дунёсини бойитишга хизмат қилганидан асарлар устида изланишлари лозим.

Алиба ҲАМРОҚ ҚИЗИ

нақанги ажойиб қўли бор. Унинг бағиғидан тотмабсиз, бу дунёга келмабсиз! Қолаверса, истироҳат боғимиз бор, Маданият саройидаги концертлар бизсиз ўтмайди...

Унинг эҳтирос билан ёниб сўзлаётганидан шу заминни, шу дунёни яхши кўриб қолганини тушуниб етиш қийин эмас эди.

...Чўлнинг ўзига хос машаққатлари ҳам бор. Аммо ўрганиб кетганмиз. Ахир саккиз йиллик умримиз шу ерга боғладим. Энди бу ердан - Учқудуқдан ҳеч қаёққа кетмоқчи эмасман. Унинг қум буронлари ҳам, жазирама иссиқлиги ҳам, барча-барчаси меники! Бу менинг чўлим! Бу менинг шаҳрим, менинг Ватаним!

Ҳа, Асиф рост айтди. Учқудуқ унинг тақдирига айланганига, Асиф ўғлоннинг бугуни ҳам, келажиги ҳам шу шаҳар билан пайваста бўлиб кетганига ишондик.

Отам билан телефонда гаплашдим, яқинда келишмоқчи... Уйлантириб қўйишмоқчи, - босиқлик билан кулимсирайди Асиф.

«Келин қаердан? - Шу ердан. Учқудуқдан. Бир-биримизни жудаям яхши кўраемиз.

Оббо Асиф ўғлони тушма-тушга-ей, шунча сулуқат қилдим-уйлади ёки ирим қилди чоғи севган қизининг исмини айтмади. «Тўйга тақлиф қиламан, ўшанда биларсиз», деб туриб олди.

Хуллас, яқинда Учқудуқда тўй бўлади - Асиф ўғлон уйланади! Завод раҳбарияти Асиф ўғлонга икки хонали шинамогина уй-жой ажратди, тўй-томоша ўша жойда бўлади. «Аршин мол-олон»даги гўзал муҳаббат қўшиқларини Бўкантовдан тинглайдиган бўлидик.

Уша қунарга албатта етасми, жаноби Асифбей!

Ога БУРГУТЛИ

Мустақиллик иншоотларида: Шўртан газ-кимё мажмуи. Бош муҳандис Ўқтам Эшмуродов.

Алишер Навоий номидаги Республика давлат кутубхонаси ва ундаги нодир китоблар сақланаётган бўлим бой маънавий хазиналаридан биридир.

Бўлим ташкил этилганига ярим асрдан ошди, шу йиллар ичида китобхонлар юртимиз тарихи, бой маданий меросига доир жуда кўп манбалардан баҳраманд бўлдилар. Бўлим фондида 15 минг ноёб китоб бўлиб, улар XV асрдан XX асрларгача бўлган даврни ўз ичига олади. 100дан ортиқ турли даврларда (XVII-XX асрлар) ёзилган қўлёзма асарлар, фотоалбомлар, тарихий хариталар, авайлаб сақланмоқда ва улар ўлкамиз тарихини ўрганишда муҳим манба ҳисобланади. Шунингдек, бу бўлимда сақланаётган 594 жилдан иборат «Туркистон тўплами» алоҳида ўрин тутаяди. Бу ноёб мажмуада рус, инглиз, француз, испан, немис, италян, лотин ва араб тилларида чикарилган газета-журналлардан олинган илмий мақолалар ҳамда қизиқарли маълумотомалар жамланган. Тўпламда кирган ўн миңдан ортиқ мақола ва асарлар Урта Осиёнинг чоризм томонидан истило қилиниши, ўлканнинг ижтимоий-маданий ҳаёти, иқтисодий аҳоли, табиати, ҳайвонот дунёси, сув иншоотлари, деҳқончилиги тўғрисида ҳикоя қилади. Булардан ташқари, тўпламда маҳаллий халқлар маданияти, урф-одатлари, миллий муносабатлар, жумладан савдо алоқалари, элшунослик лавҳалари, рус ва чет эл сайёҳларининг эс-далкилари, қимматли географик маълумотлар, қадимшунослик қазилмалари натижалари ва бошқа тарихий асарлар мавжуд. Афғонистон, Хиндистон, Эрон, Туркия, Хитой, Мўғулстон, Шарқий Туркистон ва Осиё мамлакатларига оид турли тарихий маълумотлар борлиги мажмуанинг халқор илмий аҳамиятини янада оширади. Шу боисдан ҳам мазкур ноёб тўпламдан фойдаланиш учун барча МДХ мамлакатлари ва хорижий давлатлардан илмий тадқиқотчилар, олимлар тез-тез келиб турадилар. 1871-1872 йилларда олинган фотосуратлар ва рангли расмлардан тузилган, ўта эҳтиёткорлик билан сақланиб келаётган ноёб бир албом эса юртимиздаги тарихий жойлар ва тарихий меъморий обидаларни ўрганишда қимматли манба ҳисобланади. Табиий офатлар вақтида ҳамда чоризм босқини даврида вайрон қилинган ва ном-нишонсиз йўқотилган тарихий обидалар-

ДУРДОНАЛАР ХАЗИНАСИ

нинг айрим рангли расмларини шу албомдан топиш мумкин. 1262 фотосурат ва бўлган расмлардан иборат бу албом элшунослик, қадимшунослик, хунармандчилик ва тарих бўлиmlарини ўз ичига олган.

«Нодир китоблар» бўлимининг узок йиллардан буён тарихимизда билимдони, хазинадон Раҳимжон Файзуллаев бошқариб келмоқда. У бўлимда сақланаётган нодир китоблар, қўлёзма асарлар, тарихий фоторасмлар, хариталарни эҳтиёткорлик билан асраш, бўлим фондини янги китоблар ҳисобига тўлдириб билин бирга, 1870-

1925 йилларда нашр этилган газеталарда эълон қилинган мақолаларнинг катортекасини тузиб чиқди. Р.Файзуллаев илмий изланишлар олиб бориб, юртимизнинг ўтмиш тарихи, маданияти, бой маданий мероси, озолик ва мустақиллик учун курашган ватандошларимиз ҳаёти ва фаолиятига доир 70га яқин илмий-публицистик мақолаларини матбуотда эълон қилди.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистоннинг бой тарихи, маданий меросини ўрганувчилар сони ортиб бормоқда. Улар нафақат ўзбекистонлик, балки қўшни ва ҳатто хорижий давлатлардан келган тадқиқотчилардир.

«Бўлимимизга илмий тадқиқот олиб бориш учун келувчиларнинг кўпчилиги «Туркистон тўплами», «Туркистон вилоятининг газетаси», «Туркестанские ведомости» ҳамда қўлёзлар, қадимшунослик қазилмалари натижалари ва бошқа тарихий асарлар мавжуд. Афғонистон, Хиндистон, Эрон, Туркия, Хитой, Мўғулстон, Шарқий Туркистон ва Осиё мамлакатларига оид турли тарихий маълумотлар борлиги мажмуанинг халқор илмий аҳамиятини янада оширади. Шу боисдан ҳам мазкур ноёб тўпламдан фойдаланиш учун барча МДХ мамлакатлари ва хорижий давлатлардан илмий тадқиқотчилар, олимлар тез-тез келиб турадилар. 1871-1872 йилларда олинган фотосуратлар ва рангли расмлардан тузилган, ўта эҳтиёткорлик билан сақланиб келаётган ноёб бир албом эса юртимиздаги тарихий жойлар ва тарихий меъморий обидаларни ўрганишда қимматли манба ҳисобланади. Табиий офатлар вақтида ҳамда чоризм босқини даврида вайрон қилинган ва ном-нишонсиз йўқотилган тарихий обидалар-

ма асарларга мурожаат қиладилар. Уч аср юзини кўраётган бу ноёб манбаларни узок йиллар сақлаш ва келажак авлодларга қолдириш максатида биз уларни компьютерга киргизмоқдамиз, - дейди Ўзбекистонда хизмат қўрсатган маданият ходими Раҳимжон Файзуллаев. - Зеро «Китоб» - барча бунёдкорлик, яратувчилик ва ақл-идроқнинг, илму доношининг асосидир, ҳаётни ўргатувчи мураббийдир» деб юксак баҳо берган эди бобомиз Амир Темур.

Миллий маданиятимиз, маънавиятимиз, урф-одатларимиз қайта тикланаётган бугунги кунда китобларнинг аҳамияти жуда катта. Зиё мақсани бугунги кунда ўқувчи-ёшларнинг энг севилими жойлардан бирига айланиб қолган.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистоннинг бой тарихи, маданий меросини ўрганувчилар сони ортиб бормоқда. Улар нафақат ўзбекистонлик, балки қўшни ва ҳатто хорижий давлатлардан келган тадқиқотчилардир.

«Бўлимимизга илмий тадқиқот олиб бориш учун келувчиларнинг кўпчилиги «Туркистон тўплами», «Туркистон вилоятининг газетаси», «Туркестанские ведомости» ҳамда қўлёзлар, қадимшунослик қазилмалари натижалари ва бошқа тарихий асарлар мавжуд. Афғонистон, Хиндистон, Эрон, Туркия, Хитой, Мўғулстон, Шарқий Туркистон ва Осиё мамлакатларига оид турли тарихий маълумотлар борлиги мажмуанинг халқор илмий аҳамиятини янада оширади. Шу боисдан ҳам мазкур ноёб тўпламдан фойдаланиш учун барча МДХ мамлакатлари ва хорижий давлатлардан илмий тадқиқотчилар, олимлар тез-тез келиб турадилар. 1871-1872 йилларда олинган фотосуратлар ва рангли расмлардан тузилган, ўта эҳтиёткорлик билан сақланиб келаётган ноёб бир албом эса юртимиздаги тарихий жойлар ва тарихий меъморий обидаларни ўрганишда қимматли манба ҳисобланади. Табиий офатлар вақтида ҳамда чоризм босқини даврида вайрон қилинган ва ном-нишонсиз йўқотилган тарихий обидалар-

тирасидан чқур жой олган бу ҳикоят «Мулла Мамажон ва Ойша қиссаси» деб номланади. Ойша катта бир боининг қизи бўлади, у танти, мард йигит мулла Мамажонни севади.

Кунлардан бир кун ҳазрат Навоий отда кўччилик билан бир ён ётиб ўтиб бораётганда боғ ичидан бир қизнинг «мулла Мамажон...» деб қўшиқ айтаётганини эшитиб қилиб, отини тўхтатади. Қўшиқ айтаётган қизнинг овозидаги дард, алам шoirнинг диққатини тортади. У ёнидагиларга айтиб, қизни қаҳиритиб келавди ва ундан қимилгини, қўшиги нега бунчалик мунгли эканини сўрайди. Қиз мулла Мамажон исми камбағал йигитни севишини, бироқ отаси унга турмушга чиқушга розилик бермаётганини айтади. Шунда ҳазрат Навоий катта бошини қичиб қилиб, қизнинг отаси ёнига бориб, ризолитини олади. Мулла Мамажон энди менинг фарзандим, тўйнинг ҳамма харахати менинг зиммамда, дейди... Шундай қилиб икки ёш мулло-максаларига эришади. Бу ҳикоятнинг қисқача мазмуни шундай. «Мулла Мамажон...» қўшиги то ҳануз Афғонистонда деб шайталади. Улуғ алломаси ҳақидаги бундай оммалашиб кетган ривоятну ҳикоятлар, қўшиқлар Афғонистонда жуда кўп.

Бизнинг Сарипул шаҳридан катта бир дарё оқиб ўтади. Унинг устида икки ёқлама юриладиган улкан кўприк бор, ана шу кўприкни ҳам ҳазрат қурдирганлар. Кўприк устидан жахта оғир тегирикчаларни ҳам ҳайдаб ўтидилар, бироқ «килт» этганини йўқ. Мозори Шарифдаги ҳазрат Алиннинг рамзий қабри устига қурилган ҳашаматли макбара бор. Бу макбаранинг қурилишида ҳам улуғ бобомиз бошқош бўлганлар. Еки Хиротдаги Халосия хонақосида ҳар кун минглаб одамларга қийим-кечак ва озиқ-овқат тарқатилар экан... Хуллас, бу каби эзгу ишларнинг барчасининг тепасида ҳазрат Навоий турганлар.

Хуллас, халқларимиз буюк алломанинг ҳайрли ишларини жуда катта қониқиш билан эслашади, унинг давлат арбоби сифатидаги тенгсиз ибрати ҳаммамизнинг қалбида гурур уйғотади.

«Афғонистондаги эзу элатлар тилида, оғзаки ижод намуналарида Алишер Навоий номи билан боғлиқ қандай ривоятлар, ҳикоятлар бор?»

«Улуғ шоир ҳақида Афғонистонда ривоят дейсизми, ибратли ҳикоятлар дейсизми, қўшиқлар жуда кўп ва энг муҳими, улар бугунги кунда ҳам қишларнинг ёқидан чиққан эмас, авлоддан-авлодга ўтиб, айрилиб, қуйлан келинаётди. Келинг, шулардан биттаси ҳақида қисқача гапириб берай. Халқнинг хо-

нининг «Дўст» лақаби кучукча» асарини, Бобур номидаги жамоаси Қ.Юнусовнинг «Эримнинг хотини» асарини намойиш этидилар. Томошалардан сўнг оқдқ мулоқотлар ўтказилди.

Кичиклар уйда таниқли саъяткор Мухтор Оғамирзаевнинг хотира кечаси ўтказилди. Кеча сўнгида у суратга олган «Бувимни қайтаринг» бадий фильми намойиш этилди.

Театршунос Тоир Исломов бошчилигидаги мутахассислар Андижон вилоят театралари фаолиятини ўрганидилар. Вилот «Юла» кўприк-чоқ театри М.Қуръоннинг «Тўхмат тош ёрар» ва Суппо-

нинг «Дўст» лақаби кучукча» асарини, Бобур номидаги жамоаси Қ.Юнусовнинг «Эримнинг хотини» асарини намойиш этидилар. Томошалардан сўнг оқдқ мулоқотлар ўтказилди.

Кичиклар уйда таниқли саъяткор Мухтор Оғамирзаевнинг хотира кечаси ўтказилди. Кеча сўнгида у суратга олган «Бувимни қайтаринг» бадий фильми намойиш этилди.

Театршунос Тоир Исломов бошчилигидаги мутахассислар Андижон вилоят театралари фаолиятини ўрганидилар. Вилот «Юла» кўприк-чоқ театри М.Қуръоннинг «Тўхмат тош ёрар» ва Суппо-

нинг «Дўст» лақаби кучукча» асарини, Бобур номидаги жамоаси Қ.Юнусовнинг «Эримнинг хотини» асарини намойиш этидилар. Томошалардан сўнг оқдқ мулоқотлар ўтказилди.

Х.ТОШКЕНБОВ

тирасидан чқур жой олган бу ҳикоят «Мулла Мамажон ва Ойша қиссаси» деб номланади. Ойша катта бир

МЕНИНГ ОПАЮҚ КЎНИМ ПЕШРАНИДА МАФЛУН

Чунонам кўнлимиз сизга бандлашди,
Жононам, ишқинга қанд аралашди,
Тамкин этманг, таскин асҳобин тузинг,

Пиёла айлангунча кажрафтор ўтсув,
Сиздан аланга-ю, биздан зор ўтсув,
Боязид Бистомий ўтган нолада
Иккимиз ўтайлик
Икки боладай...

Сўз айтманг, қайрилманг, қон кетгунча,
Қалб кўрингунча хуш нафас айланг.
Жандамиз сидирлиб ерга кетгунча
Рухим овозига ширин сас айланг.

Чунонам, жононам, сизга пайвандман,
Ишқларастман, мардуми Самарқандман,
На жаман, на камман, на-да бутунман,
На итман, на одам, на-да туткунман.

Чунонам, чунонам, дил тийралашди.
Кўзинг чап кўксимни чаққан эдим,
Хаблим қочибдир хаёлинг билан.
Минг бор пушаймонман сувлик лабинга
Қақроқ лабларимни босганлигимдан.

Тентиб уйқуларим уйқунга бормиш,
Безрайиб сайайман қотган дамларим.
Гўзал туйғуларим туйғунга бормиш,
Ташиб улгурмайман сонсиз гамларим.

Гўлдираб танамда гўр қидираб тув,
Кўл силтдим, бу сенинг туниг адашган.
Менинг оппоқ куним тегранда мафтув
Тонглари эритиб сenga улашган.

Энди кун кўрмасан сенинг тунигда,
Ниш териб бир қучоқ ёқиб ташлайман.
Минг бир пушаймонман, бироқ кўнлимда
сувлик лабларингни эслай бошлайман.

«САРВИМ» ТУРКУМИДАН
Биздан хафамисиз, сарвим, хомушсиз,
Кудузи парисиз, тулда оққусиш.
Рухи равонимиз сизга бахш этдик,
Изингиз ёнига лабини нақш этдик.

Пуфласангиз ўдик, силасангиз оқдик,
Уфқ нарёнга имладингиз, боқдик.
Қонимизни тўдик бармогингизга,
Кўнлимизни урдик тирногингизга.

Ёт десангиз ётдик сувдек жимирлаб,
Бир-бир ўйнадингиз кўзларимизда.

Шивир-шивир қилдик сизга шивирлаб,
Тош босиб кўйдингиз сўзларимизга.

Қалқидик, юлдузга узатсангиз кўл,
Чор-атроф расводир, безатмадингиз.
Тинчландик боши берк бўлса ҳамки йўл,
Биз ҳамон хастамиз, тузатмадингиз.

Биздан хафамисиз, сарвим, хомушсиз,
Шудринг оқартирди юзларимизни.
Музтоғни эритган муқаддас тушсиз,
Қайтаринг, титраган бўзларимизни...

Тарновда мушукнинг чийилашидай
Қишнинг қарғиши.
Қор қураб қураги зирқираб —
Қировота.
Оёқчасин сандалига тиқиб —
Пиёладаги чойни пуфлаб —
Совутар бойчечак —
—Эрка —
—Нозиктаб —
—Бону —

Тугамас улиган — улётганлар
Совуқ — изғирин — балою баттар
Кўкраги кунладай қуриётганлар —
Қор чайнар
безгаги чала тутгандай —
—Ягонам —
—Дурдонам —
—Нозиктаб —
—Бону —

Юриб қўймайсизми қорнинг устида,
Эриб битмайдими музхона аъроф.
Қарғиш ютимасми ернинг остига,
Боплаб ёзмайсизми, соф энди, соф.

Тарновда музбўлак иблис башара,
Башарият эмас, деганим тўғри.
Қор қураб қураги зирқираб,
Қировота —
Қирова, бечора ва лекин ўғри.

«МОДЕРН»ГА ҚЎШИМЧА ИЗОХ
Кузинг кўзи тегди, қиш бўсағала —
Ёмғир гир-ғири деразаларда,
Кўчаларда, томларда, нари-берда:
Оти қийшанглайди кўнкарида —
қўқ қарийда.

Наъра тортар: суюқоёқ —
Фитначи, найрангбоз, ёлгончи қарич —
Хайф сenga —
Куз...

Балчиқдан — балчиққа ағанаётган —
Сап-сарик сояга синиётган —
Сентябр — октябр — ноябр

—Ая-маъжуз —
Ўйнашсан куз...

Тўп-тўп юлдузлар пойғаси
Мискин-мискин оҳлар-фарёдлар,
Қаерда, хой, буларнинг эгаси,
Синган — синдирилганлар чегаси...

Кўчаларда, томларда, деразаларда,
Ёмғир, гир-ғири, нари-берда...
Куртлаган олмайди, кўп қарийдай —
Куз азада —

Чексиз, сўнгсиз, тинимсиз,
Унумсиз...
Беҳад унумсиз...

ҲАЛЛОЖ. НИДО ТАЛҚИНИ

Аҳли зуҳлда зуҳд йўқ,
Аҳли аҳлда аҳд.
Аҳли руҳда руҳ йўқ,
Аҳли вақтда вақт...

Овоз бор осмонга етиб бормайдиган,
Сомон орзулар бор кутиб бўлмайдиган,
Туядай ҳасадлар, отдай кишлоқлар
Орасида кунлар — яшаб бўлмайдиган...

Сояни жисмга киритган жоду —
Юлдуз шуъаларин терган теримчи.
Қайноқ булоқларда совуган оғу,
Ичсанг қалбинг чирир, чинқиринг-чи...

Чумчуқдай оғочдан оғочга сакрар,
Тўқсан, нима учун бунча хитоблар,
Озодсан, қафасга боқма мўлтирлаб,
Бош эг, ёпилган эски китобдай.

Онийлик боқийлик маҳрига ўтмас,
Бугун, бил, эртанг маҳрига етмас,
Раҳм қил, раҳм кўр, кўрган бўлакча,
Зоти шарифликда турган бўлакча.

Мен ким, эй, аҳли зуҳд, зуҳд сўрай олсам,
Аҳли аҳлда аҳд ваъда тилансам,
Тонгда шабоданинг қавмига кириб,
Ёлқинга бурқаниб тўйиб элансам.

Тор бертил, оҳанги қонга тил берсин,
Нима йўқ? Йўқ?

ОЧИЛАДИ ЮЗЛАРИ
ИМДАЙ

Истайсан нималарни,
Кўмсайсан нималарни,
Суймайсан нималарни?
Англамадим сени, дил.

Айтверсанг дардинг кўп,
Тукладиган зардинг кўп,
Кўйдиган шартинг кўп,
Тингламадим сени, дил.

Тулган сабр, майдурсан,
Тўқилмоқда майдурсан,
Забонинг йўқ, қайтурсан,
Куйламадим сени, дил.

Севасамни, деб сўрама ундан,
Сен аввало кўзларига боқ.
Чиндан севса, сени кўрган чоқ
Порлаб кетар кўзлари кундай.

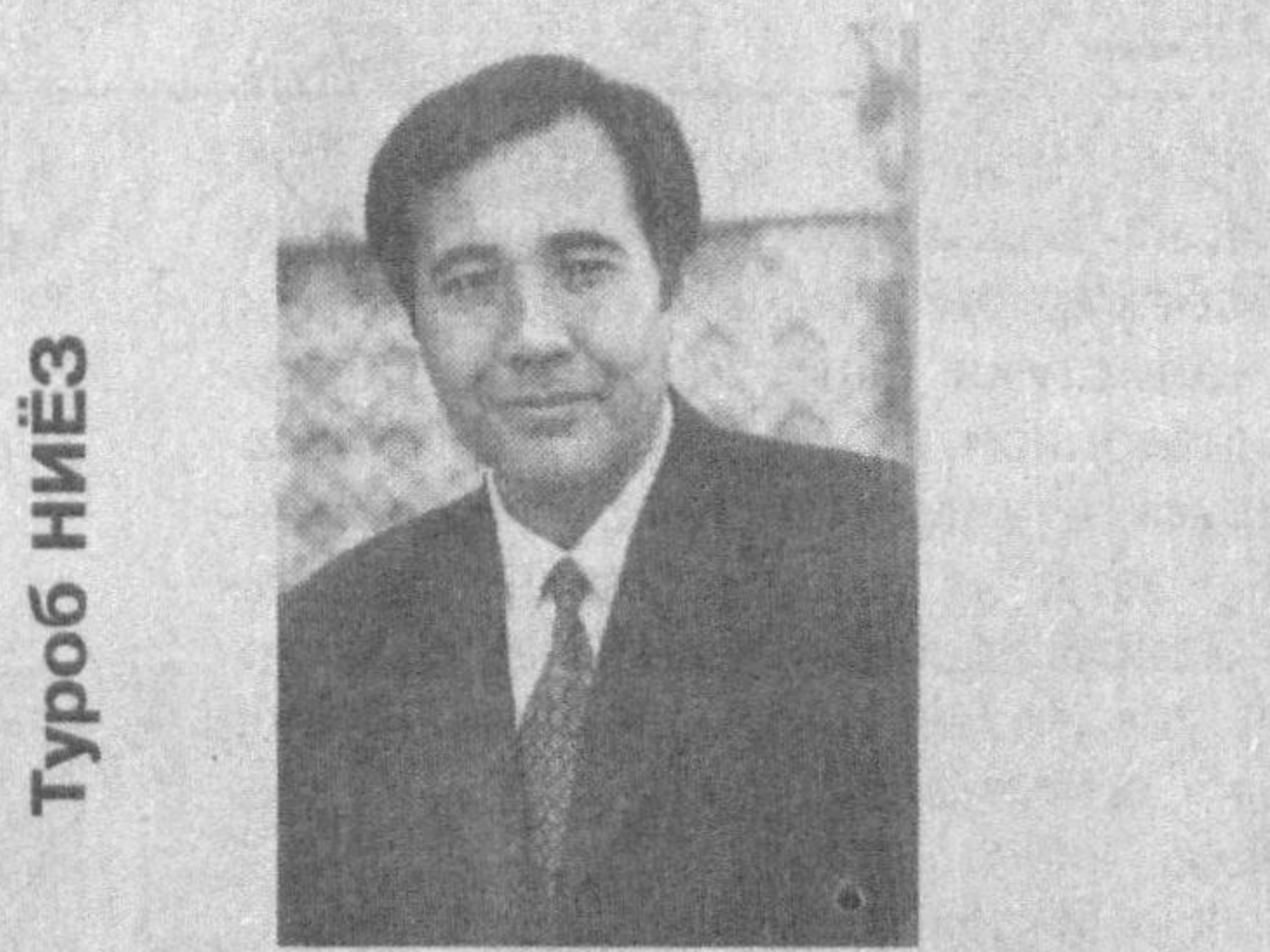
Севасамни, деб сўрама ундан,
Сен аввало юзларига боқ.
Агар севса, сени кўрган чоқ
Очилади юзлари гудай.

Осмонга чиқариб кўйдинг бир пасда,
Зеро, қийин эмас сenga бу ишлар.
Сопсиз рақибларим тош отар настда,
Ғазабу аламдан лабини тишлаб.

Отилган тошлардан кўрқмайман асло,
Тўқилса тўқилар танамдан қоним.
Аммо бир кун келиб туширсанг пастга,
Мен қандай яшайман замида, жоним?!

Толдайин эгилди бошларинг сенинг,
Сувдайин сочилди сочларинг сенинг.

Соғинч, ё сеничдан юзимга томди
Ёмғирдай ёйилган ёшларинг сенинг.

Ҳижрон дамларин ёлмага солди
Тундайин тим-қора қонларинг сенинг.

Унутибсан барча гина, аразин,
Кутгадям маломат тошларинг сенинг.

Гумон, ҳижронлардан голиб келибди
Синмас садоқатинг, дошларинг сенинг.

Хувиллаган қалбим, бағрим тўлдирди
Ўн саккиз баҳоринг - ёшларинг сенинг.

Бағрим ёқиб кул қилдинг,
Юзим сўлгин, сил қилдинг,
Лаҳзаларин йил қилдинг,
Ҳижрон.

Ё менда қасдинг борми,
Ёки қалбим бир торми,
Чертдинг қишми, баҳорим,
Ҳижрон.

Айбинг кўп, гуноҳинг кўп,
Берган ситам, оҳинг кўп,
Найлайин, паноҳинг кўп,
Ҳижрон.

Висоли ёд этарман,
Кўнглини шод этарман,
Дастиндан дод этарман,
Ҳижрон.

Сиддиққўжа ШОШИЙ

ФАРДЛАР

Чақирилган жойга борган яхшидир,
Мезбонни эъзозлаш - ҳаёт нақшидир.

Илму-амал топсанг бўлмагин мағрур,
Обрўсин йўқотар кимки такаббур.

Садоқатли шогирд камарбастадир,
Мазмули умрингда нақ гулдастадир.

Етимлар бошини силасанг агар,
Ҳождатинг равон-у, ўзинг мўътабар.

Ғаразғўй сўхбатин кўмсамас дилим,
Ёмонга ёндошсам, кесилсин тилим.

Ҳаромдан сақлансанг - бойроғи ўзинг,
Кўшинни сийласанг - эъзозда сўзинг.

Ҳар дам йўқлаб турса дўст, қариндошим,
Кўкларга етгуси шу азиз бошим.

Ниятинг пок бўлса, турмуш бўдур бол,
Меҳнатинг зийнати - луқман ҳалол.

Ёмон одам онасидан кечали,
Яхши одам гинасидан кечали.

Аёлиниг беағи ори, номуси -
Покиза бўлмоқлик аёл қомуси.

Турмуш гўзаллиги кўлимиздадир,
Оқибат, ор-номус дилимиздадир.

Дилдан саломингни қилмагин қанда,
Қадридон дўстларинг қучоқ очганда.

Мевали қўчат эк, сулим боғ ярат,
Баҳорий мавсумда ўтмасин фурсат.

Афғонистонлик заҳматқаш олима Шафиқа
Ёркин Кобулда 1983 йили Бобур асарларини
тўплаб «Девони Заҳриддин Мухаммад Бобур»
номида нашр эттирган эди. Шу тўпламини кирилл
ёзувида нашрга тайёрлаган филология фанлари
доктори, профессор Абдурашид Абдуғафуров
эски ёзувдан бир ғазалини қуйидагича кўчирди:

Шоҳ Султон Увайс бин Маҳмуд!
Моҳ Султон Увайс бин Маҳмуд!

Қадду оғзиндин айру тортармен
Оҳ, Султон Увайс бин Маҳмуд.

Ҳаромдан сақлансанг - бойроғи ўзинг,
Кўшинни сийласанг - эъзозда сўзинг.

Шоҳ Султон Увайс бини Маҳмуд.
Моҳ Султон Увайс бини Маҳмуд.

Қадду оғзиндин айру тортармен —
Оҳ, Султон Увайс бини Маҳмуд.

Мени ёд айла базми ишқингда,
Гоҳ, Султон Увайс бини Маҳмуд.

Хуштурур ҳамраҳим агар сенсен —
Роҳ, Султон Увайс бини Маҳмуд.

БАҒИШЛОВ ҒАЗАЛИ

Мени ёд айла, базми ишқингда
Гоҳ, Султон Увайс бин Маҳмуд.

Хуштурур, ҳамраҳим агар сенсен,
Роҳ, Султон Увайс бин Маҳмуд.

Подшаҳдур агарчи Бобур, лек
Шоҳ Султон Увайс бин Маҳмуд!
(Бобур, «Девон», «Фан» нашриёти, Тош-
кент—1994, 20-21-бетлар.)

Ушбу ғазалини Шафиқа Ёркин нашридан
олим Ҳасанқўжа Мухаммадқўжа ўғли тубандаги-
ча кўчирди:

Шоҳи Султон Увайс бан Маҳмуд,
Моҳи Султон Увайс бан Маҳмуд.

Қадди оғзиндин айру тортармен,
Оҳи Султон Увайс бан Маҳмуд.

Мени ёд айла базми ишқингда,
Гоҳи Султон Увайс бин Маҳмуд.

Хуштурур ҳамроҳим агар сенсен
Роҳи Султон Увайс бан Маҳмуд.

Ёди шаҳдур агарчи Бобур лек,
Шоҳи Султон Увайс бан Маҳмуд.
(«Шоҳ ва шоир Заҳриддин Мухаммад
Бобур», «Шарқ», Тошкент—1996, 27-бет.)

Биз иккала матидаги шубҳали сўзларни таъ-
кидладик. «Бин» ва «бан» сўзларининг хатологии
шундаки, аслида «бини» бўлган бу сўз нашрда-
ги ҳолатларда ҳам вази сақталганига ишора, ҳам
«бан»(мен) маъносига ҳам кетиши мумкин...

Биринчи тарздаги ўқишда иккинчи байтда
«оғзиндин» сўзи унчинчи шахс ҳолида («оғзин-
ди») фодолаган.

Иккинчи тарздаги ўқишда ҳам бир қанча
матн нуқсонлари намойиш: матидаги икки мисра-
да Султон Увайс гоҳ шох матога, гоҳ балиққа
(«моҳи») айлантилган. Иккинчи байтдаги нуқ-
сон туйғайли мисралардан тузукроқ мазмун чи-
қариб бўлмайди: «қадду оғиз» сўзлари «қадди
оғиз» — оғзининг бўйи маъносига кетиб қолиб,
фикр бузилган. «Оҳ-нинг «оҳи» тарзида ёзили-
ши ҳам мавҳумликини юзага келтирган. Бугина
эмас. Байтдаги истихроҷ санъати барҳам то-
ган. Шарқ шеърини аънаъасига мувофиқ қад
«алиф»га, оғиз «хга ўхшатиб келинганидан фой-
даланиб, Бобур «оҳи» «қад ва оғиз» сўзлариде-
назарда тутилган ҳарфлардан ясаган эди... Хул-
лас, шеър қояларига қўшилган барча ортиқча
«илар мазмунини ва вазни бузган, мавҳумлик-
ни юзага чиқарган.

Нихоят, «подшаҳдур» сўзини «ёди шаҳдур»,
деб ўқилиши ҳам мисрани маъносилантирган.
Шафиқа Ёркин китобидан Бобурнинг мазкур
ғазалини ўқийлик:

Подшаҳдур агарчи Бобур лек,
Шоҳ Султон Увайс бини Маҳмуд.
Кашшоф Заҳриддин Мухаммад Бобур бу
ғазалда мислсиз бадий жазоратлар кўрсатган:
бош қоялини бағишлов ғазал яратган. Тур-
кий шеърингда Бобургача бу ҳодиса ҳали уч-
рамаган эди. Тўғри, бош қояли рубоий Али-
шер Навоий ижодида бор эди. Буш қоянга,
радиё таркиблигинга асосланган бу ғазал
бадий таъсир беэққалига бой. Биринчи бай-
тдаги остизма-устин турган сўзлар узаро оҳан-
гдош бўлгани учун тасоъё санъати қўлланил-
ган. Айниқса, иккинчи байтдаги «оҳ» сўзида
назарда тутилган истихроҷ (айтилган ёки на-
зарда тутилган ҳарфлардан байтда сўз яса-
ш ҳолати) санъати китобхонни қояли қояди-
ради. Айтилган ҳарфлардан сўз ясаш истихро-
жи авом учун бўлса, назарда тутилган исти-
хроҷлар хос китобхонлар учун муъжалланади.
Чунки буни юксак малакали мумтоз адабиёт
шинавандасигина идрок эта олади, ҳолос.

«Роҳ» сўзида Бобур ийҳом санъатини
қўллаган. Бу сўзининг иккала маъноси: «йўл»
ва «май» мисра мазмунига мос келганини
қайд этмадик.

Ғазал бошбайти ва сўнги байтини қиёсо-
лаб кўрсак, шеърда радди матлаъ санъати иш-
латилганига гувоҳ бўламиз. Чунки шоир мат-
лаънинг биринчи мисрасини шеърнинг маъ-
таида яна бир қарра такрорласа — радди мат-
лаъ санъатини қўллаган бўлади. Маазкур шеър:
Шоҳ Султон Увайс бини Маҳмуд мис-
раси билан бошланиб, шу мисра такрори бил-
дан якулланган.

Маазкур ғазалининг яна бир фазилати унинг
таржимаи ҳолик хусусиятидир. Туркий тил-
даги адабиётда шоир ҳаёти, ёр-дўстлари бил-
ан муносабатда доир шеърлар деярли учра-
майди. Бироқ қайд этди керакки, араб адаби-
ётида ғазал жанри шаклланаётган пайтда тар-
жиман хол ва дўст-душманлар билан муноса-
батга бағишланган шеърлар кўп эди... Адаби-
ётшунос олим Абдурашид Абдуғафуров Бобур
наъзий меросининг ана шу хусусиятига ало-
ҳида эътибор берган: «Бадий сўзга, шеър-
га Бобур ўзигини, ўз рудий оламини очиб
воситаси деб қараган. Худди шунинг учун ҳам
муаллиф шахсий ҳаёти лавҳалари ҳамда унинг
рудий кечинмалари билан бевосита боғлиқ-
лик Бобур лирикасининг ҳоқ бағлисига дара-
жасига кўтарилган». Бобур Самарқанд учун
қурабдир юрган йиллари Самарқанд ҳукмдо-
ри Султон Маҳмуднинг ўғли — Султон Увайс
билан жуда қадридонлашган. Чунки у бўлсаи —
ҳолаваҷаси (Султон Нигорхоннинг ўғли) эди.
Бунинг ёркин далили муаллифининг ғазал-
даги унга билдирган савмиий муносабати-
дир.

Важоб РАҲМОНОВ

СЎЗ ВА МУСИҚА

Алишер Навоий номидаги Мил-
лий кутубхонада улуг бобомизнинг
561 йиллигига бағишланган «Наво-
ий ижоди ва ҳозирги ўзбек шеъ-
рийати» мавзюда китобхонлар кон-
ференцияси бўлди. Унда шоирлар:
Сирожидин Саййид, Зебо Мирза-
ева, Рустам Мусуррон, Бобур Бо-
бомурод ва навоийшунос Султон-
мурод Олим иштирок этди. Меҳмон-
лар Навоий ижоди тўғрисида сўзла-
дилар, ўз шеърларини ўқидилар.

М.ИСОМИДИНОВА, талаба

МИРЗО МУҲАММАД ХАЙДАР

БОБУР ПОДШОҲ

«Тарихи Рашидий»дан

Шундай қилиб ражаб ойининг
бошида (1509 йил) мен Қалъаи
Зафардан Кобул сари жунадим.
Менга ўн олти киши ҳамроҳ бўлган-
ди. Бизда икки отдан ташқари ҳеч
нарсаси йўқ эди. Ҳатто кечалари ту-
намоқча ярарили ашёлардан маҳрум
эдик. Бизга ота каби бўлиб қолган
Мавлоно Мухаммадининг бисотида
Бадахшоннинг энг камбағал одамла-
ри ёпинадиган бир шолдан бошқа
ҳеч вако йўқ эди. Қолган аҳолини
шундан қийс қилиб бўлса бўлади.

Кобулга етиб келганимизда
бизни Бобур подшоҳга ва менга она
томонимиздан бир хилда қариндош
бўлган Ширим Тағой кўтиб олди. У
бизни юксак эҳтиром билан ўз уй-
ига тушириб, беҳад иззат-ҳурмат ва
инсонийлик зоҳир этди. Сунгра
подшоҳ одам юбориб, уч кундан
сўнг саодатли соат бўлиши ва ўша
пайтда мени ўз хузурига чақирти-
ришини маълум қилди...

Нихоят, мен шарафли даргоҳ-
га мулозимат учун бордим. Под-
шоҳнинг саодатли назари менга
тушган, шафқат ва меҳрибонлиги
зўридан гавҳар соҳувчи муборак
кўзларидан кўз ёшларини гўёки
ипга тизилган марварид доннари-
дек ташқатор қилди. У лутф из-
ҳор этиб мен томон юзланди ва
иноят билан қаршиллаб марҳамат
қўлини узатди. Камина таъзим
қилиб борганимда, мени шафқат
қучоғига олди ва оталарча меҳр бил-
дан кўксига босди. У бир қанча муд-
дат мени шу ҳолда тутиб турди, яна
таъзим қилмоғимга кўймади ва ўз
ёнида ўтиргизди. Қалби бағоят
хиссиватли бўлганидан яна бир қан-
ча пайт айтиб ўтилган тарзда кўзла-
ридан гавҳар сочди. Аини дамда
деди: «Сен бек язам, қон додам,
биродарлар ва қариндошлар шаҳид
бўлганларидан сўнг омон қолиб,
Оллоҳга шукрлар бўлсинки, ме-
нинг олдимга етиб келдинг. Энди
зинҳор улардан жудолук туйғайли
қайғурганим. Уларнинг ўрнига энг
яхши бадал менман. Мен сenga
улар бериши мумкин бўлганидан
ҳам зиёдароқ меҳр-шафқат кўрсат-
ман». Шу тариқа, у менга нисба-
тан бисёр навоизишлар ва лутфлар

НУКУСДА НАВОЙИХОНЛИК

Ажнийё номидаги Нукус дав-
лат педогогика институтида буюк
муатафаккир шоиримиз Алишер
Навоий таваллудининг 561 йилли-
гига бағишланган илмий-адабий
анжуман бўлди. Анжумани инсти-
тут проректори Г. Қурбониев
очиб, улуг шоир маънавий ва ала-
бий меросини ўрганиш юзасидан
институтда амалга оширилган
ишлар ҳақида сўзлади. Ўзбекистон
ва Қорақалпоғистон халқ ёзувчиси
Тулабберган Қайниберганов Али-
шер Навоийнинг туркий халқлар ва

Фулум КАРИМ таржимаси.

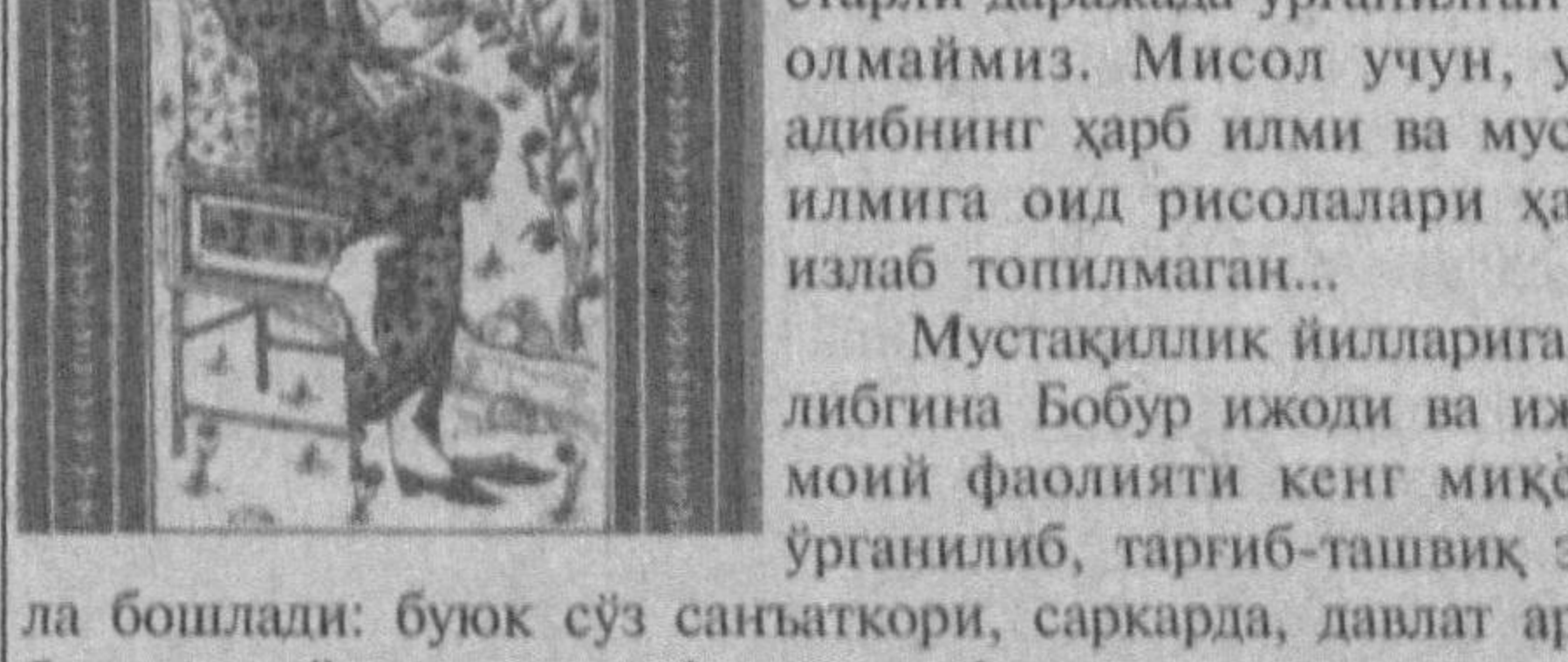
ДОИМИЙ ҲАМРОҲ

Узбек халқининг маданий
мероси шу қадар қадимий ва
бойик, бу буюк хазинанинг во-
рислари - бизлар ҳали унинг
жуда оз қисминингина биламиз.
Ҳатто Заҳриддин Мухаммад
Бобур ижодий-илмий мероси
етарли даражада ўрганилган де-
ля олмаймиз. Мисол учун, улуг
адибнинг ҳарб илми ва мусқада
илмига оид рисолаларини ҳануз
излаб топилмаган...

Мустақиллик йилларига
келибгина Бобур ижоди ва ижти-
моий фойдалиги кенг миқёсда
ўрганилиб, тарғиб-таъшиқ эти-
ла бошланди: буюк сўз санъаткори,
саркарда, давлат арбо-
ни, илоҳий олим сифатлидаги фео-
данти ва ҳаётига доир қўлланма
таъкиқотлар яратилди. Алломанинг ис-
лом дини асосларини баён этувчи йи-
рик асари «Мубаййин» ҳам истиқлол
йилларидангина тўлғалгича ўқувчилар
қўлига етиб борди. Бу беш қисман ибор-
ат асарнинг биринчиси «Этиқолия»,
иккинчиси «Китоб ус-салот», учинчиси «Китоб уз-зако-
т», тўртинчиси «Китоб ус-сам» ва бешинчиси «Китоб ул-ҳаж-
деб аттали». Бобурнинг ўз фарзандлари Хумоюн Мирзо ва
Комрон Мирзога ислом илмларини эгаллаш учун ёзиб қол-
дирган «Мубаййин» рисоласида диний масалалар бутун
тафсилотлари билан тегин филоланган. Узбек тилининг
ғўзаллиги ва бойлигини ёркин акс эттирган бу асар фақат
исломшуносларгина эмас, тилшунос, тарихчи, файла-
суф, иқтисодчи, ҳуқуқшунос, педагог ва бошқа соҳалар
олимлари учун ҳам қимматли манбадир. Энг муҳими, «Му-
баййин» эш ашол тарбиясида, ўзи-қўзларимизнинг фел-
сафий, ахлоқий қарашларини шакллантиришда бутунги
қуни ҳам қатта аҳмиятга эга.

Бобурнинг «Мубаййин» рисоласи Тошкент ислом уни-
верситети ва ЎзРФА Алишер Навоий номидаги Адабиёт
музеи ҳамкорлигида А.Қодирий номидаги «Халқ мero-
си» нашриётида минг нусхада босилган.

Масъул муҳаррир: А.Рустамов, нашрга тайёрловчи-
лар: Сиддиққўжа Ҳасан, Ҳамидбек Ҳасан.

«Доимий Ҳамроҳ»

ҚАЛБИ ГАВҲАРДАЙ ПОКИЗА ЭДИ...

1971 йилнинг январи эди. Мен Тошкент давлат дорилфунуни (hozirgi Uzbekiston Milliy universiteti) журналистика факультетидagi таржима назарияси ва нашриёт ишлари кафедрасига энди ишга қабул қилингандим. Кафедра mudiri марҳум ustozimiz Faybulla Salomov bilan bir xonada yotirdim. Mening andak hayron bulbi turganimni kurgan domla dedilar:

-Кафедра, мулла Нажмиддин, hozircha uch kishidan iborat: men, kamina - mudir, siz - uqituvchi, Tilakxon - laborant.
-Кани уша лаборантингиз, ахир, у домлардан олдин келиб утирмайдими, хонани саранжомлаб, у ёқ-бу ёнга қарамайдими? Домла индамадилар. Кейин менга қараб:
-Ана шу лаборант Тилакни топиб келасиз, сизга биринчи топшириқ шу, -Қардан топанан уни? - деб сўрадим.

-Фалон ётоқхонага борасиз, Тилак Жўра қаерда туради, десангиз, кўрсатишадими.

Камина домла айтган талабалар ётоқхонасига бордим ва дун келган талабадан сўраштирдим.

-Ха, шоирми, юринг кўрсатаман, - деди ва ётоқхонанинг иккинчи қаутидаги энг охириг кўрсатди бир эшикни бориб тақиллади. Ичкаридан «Ким у?» деган овоз келди. «Эшикни очинг, сизни зиёрат қилгани келишибди», деди талаба.

Шунда эшик очилиб, жилмайиб турган бир навқоран йигит кўринди. Мен ўзимни таништирдим. У «Ичкарига» тақил қилди. «Ичкари» сўзини тирноққа олганимга сабаб шуки, бу росмана одам шайидиган хона эмас, балки ётоқхонанинг у - бу нараса сақлайдиган жойи эди. Хона тор бўлиб, Тилакнинг ўзи, бир темир кроват ва бир тумбочка зўрға сиратди. Мен бир амаллаб темир кроватга чўкдим. Хона папирос тутуни ҳиди билан тўлган эди.

Билдимки, Тилакxon эндигина кишлоқдан келиб, журналистика факультетига сирдан ўқиб ва кун ўтказиш учун лаборант бўлиб ишлар экан. Бу мулозим йигит илм олиш илнжидида, шеър илнжидида мусофирликнинг оғир машаққатларини буйнига олган. Кўз олдимга онам сўзлаб берган қаландар дарвешлар келди. Соқларининг ўсиб кетгани, ҳеч нарасига парво қилмай, ўз ҳолига сира ачинмай ижод қилиши, шу бурчак хонада ширин ва боқира туйғулор оғушига фарқ бўлиб шеър ёзиши меннинг бу йигитга қизиқимини орттирди, қалбимда бир иллик севдим.

Ахир, мен ўзим ҳам аспирантурага ўқишга келиб, бу азим Тошкентда қанча машаққат чекмадим. Китобларимни орқалаб оилам билан етти жойга қўйганман. Менга таниш эди бу ҳолат. Аммо, барибир, Тилакнинг ҳолатига ачингандай бўлдим. Бирок сал ўтмай биз нуни унутдик, чунки Тилакxon янги ёзган шеърларини ўқиб бера бошлади. Тингладим. Бошқаларини ўқиниши сўрадим. У гоҳ ёддан, гоҳ қорғозга қараб шеър ўқиб, завқланиб, ўз шеърларини тўшунтирар, қандай ёзилганлигини сўзларди. Бир пастанда тор

димикқан хона кенгайиб кетгандай бўлди, кўнглим яиради.

Бу йигит шунчаки хаваскор қаламкаш эмас, у шеърининг шайдоси, истельдои ярқ этиб кўринган шоир экани шеърларининг ҳар сатридан билиниб турарди. Бугдўзор далалар, деҳқон терининг сархуш қилувчи ҳидини ифодаларди бу шеърлар. Бирдан устозимнинг топшириғи асга тушиб, иккаламиз кафедрага йўл олдик.

Таржима назарияси кафедрасининг журналистика факультетига тузилганлиги кўпчиликка эриш туюларди, чунки одатдан таржимачилик филология соҳаси ҳисобланган. Аммо ҳаёт шунки кўрсатдики, айни журналистларга таржимачилик кўпроқ керак экан. Faybulla Salomov яна бир бор ҳақ бўлиб қикди. Зеро, таржима - ижодий иш, кенг соҳаларни қамраб олади. Айна таржима нашриёт ва редакцияларда ходимларнинг асосий машғулиоти бўлиб, таҳрир масаласи ҳам, сўз устида ишлаш маҳорати ҳам, бадий дид ҳам шу орқали «пишар» ва камол топади. Бунинг устига, айнан журналистика факультети ижодкор ёшлар тахсил оладиган жой эди.

Шу боис бўлса керак, таржима назарияси кафедраси ўзи кичкина бўлса ҳам, аммо талабаларнинг асосий тахсил жойига айланди, ёш қаламкашлар, шоирлар бизнинг кафедра атрофига уюшган, ижодий мунозаралар ташкил қилган, фикр қайнади. Ана шу мунозара - мухокамалар марказида Тилак Жўра турарди. Ёш ижодкорлар «Тилак ака» деб унинг этакини тутар, у эса қўлидан келгунча уларга ёрдам берарди. Тилакxonнинг янши кўрмаслик мумкин эмасди. Бу содда, деҳқонча табиати, росттўй ва тўғри сўзли одам бошқалардан ҳам шунини талаб қиларди, қингир ва бемаъни ишларни кўрса, хафа бўлар, дили оғрирди. У ўз фикрини мажлисда бўлсин, сўхбатларда бўлсин, яширмай, тўппа-тўғри баён этар, дилида бори тилига чиқиб турарди.

Менинг кўз олдимда Тилакxon ўсиб камол топди, кетма-кет учта шеърлар тўплами, сайланмаси чоп этилди, диссертация ёзиб фан номзоди бўлди. Ёзувчилар уюшмасига қабул қилинди.

Катта-катта адиблар, танқидчилар остига тушди. Аммо Тилак кейкайиб кетгани йўқ. У ўша-ўша дарвеш шоир, жоқсон инсонлигича қолди, шоир Тилак Жўра ва ўқитувчи Тилак Жўраев бир-бирида ажралмас эди. Чунки унинг маъруза ва дарслари ҳам шеъринг сўхбатлари, гўзал гоҳ, гўзал сўзининг сеҳрини кашф этиш эди. Шу боис талабалар унинг дарсларини интиқлик билан кўтардилар. Оқидий мулоқотда андак дудқуланиб, тез-тез гапирадиган Тилак маърузада яйраб гапирар, ажабтовур бир энгиллик билан тингловчиларга мураккаб илмий муаммоларни тўшун-

тириб берарди. Адабиётнинг нозик масалаларини нозик ва жуда тереан аңлар, ўзи ҳали номзодлик диссертацияси ёзмай, кўп тадқиқотчиларга мавзу топиб берар, диссертация ва диплом ишлари мухокамасида ҳам оригинал, тоза фикрлар айтиб, бизларни ҳайрон қолдирарди. Адабиётшунослик ва таржимашуносликни у кўрқ масалалар йиғиндиси эмас, балки жонли бир жараён, эстетик воқеа деб қабул қилар ва шундай ўргатишга мойил эди.

Тилакxon, шу тарика, кафедранинг асосий фикр берувчи кишиларидан бирига айланган эди, уни бир кун кўрмасак соғинардик, у бўлмаса ҳамма гўё бир нарасини йўқотгандай хомуш ўтирар, у кириб келса, хонага нур қиргандай, файз қиргандай бўлар, ҳазил-мутойиба бошланиб кетарди. Яхши одамнинг фаршати бор деб шунини айтсалар керак. У ҳақиқатдан ҳам фаршати, Худо ярақатган инсон эди.

Мен бу ўринда Тилак Жўра билан Faybulla Salomov орасидаги муносабатларга тўхталмасам бўлмас. Бу иккаласи ажралмас ва қимматли дўст эдилар, йўқ, ота-фазандай бир-бирларига яқин эдилар. Faybulla ака меҳрибон отадай Тилакxonни эркаликларини кўтарар, унга иложи борича оғир гапирмас, аммо жуда устакорлик билан талаб қўйиб турарди. Тилакxonни ўқис қалбини (у катта шайр ва олим бўлган)дан кейин ҳам, барибир ўқис севарди (ўзини) Faybulla ака жуда яхши ҳис қиларди. Тилакxon дўстлари кўп эди. Миразиз Аъзам, Саъдулла Аҳмад, Отаёр, Нортўхта Қилич унинг тез-тез кўриши турадиган, «ижодий даврдорчилик» қиладиган, соғиниб келадиган кишилари эди. Мухлислари ҳам талай эди. Аммо ҳеч ким Faybulla Salomovдай Тилак Жўрага ҳам устозлик, ҳам сирдошлик ва ҳам мададорлик қилмаган. Тилак Жўранинг диссертация ёзиши ўзи бир «достон». Бунинг кўпчилик билан у бунинг тафаккур одами сифатида илмининг инжиқликлари, рамиётиқликларини ҳазм қилолмасди. Шу боис Нозим Хикмат ҳақида мақолалар ёзган, диққатга лойиқ янги фикрлари билан шеърини таржима усулларини тадқиқ этгани ҳолда, қайсарлик билан иш диссертация шаклига келтиришдан «бўйин товлар», бунинг устига номзодлик имтиҳонлари топшириш талаблари ва боз устига, оила ташвиши, иктисодий қийинчиликлар башлашиб, кўнглининг армони, юрагининг дарди бўлган шеър ёзишга ҳалакат бераётганидан эзиларди. Шунда у «исён» қилиб турар, гоҳида бир-икки кун ишга келмас, дарслари қўлиб кетар (баъзан бошқа домларлар ёки Faybulla аканинг ўзи ўтарди дарсини), баъзан «бош олиб» ватани - Қорақўлнинг Сайёб кишлоғи, онасининг хузурига кетиб

қоларди.

Faybulla Salomov эса буларнинг барчасига чидарди, кафедра ҳам чидарди. Тилак яна ўзи пайдо бўлиб қолар, аввалгидай, берилиб ишга шўнгир эди. Бир марта «бутунлай кетдим энди» деб кетиб қолган Бухорога. Бу гап гап жиддий тус олди шекилли, бир ой чамаси қайтиб келмади. Шунда Faybulla ака аза-аза поэздга чиқиб, Тилакни «из-ла» Қорақўлга, Сайёбга бориб, шоирини яна Тошкентга олиб келди. Бу воқеалар замирида бошқа бир муҳим нараса бор эди, назаримда. Яъники, Тилак йигирма йилча Тошкентда яшаган бўлса ҳам, аммо шаҳарга руҳан «сигмади», кўнликмади. У кишлоқнинг бепоён далаларини соғинарди, унинг ҳар бир шеъри бундан дарак бериб турарди. У деҳқон боласи, содда, афандинамо, аммо қалби гавҳардай покиза шоир эди. Шунинг учун бўлса керак, у рус шоири Сөгғей Есенинини жуда севар, Есенин образларига махлиё эди. Есенин портрети иш столи устида рўпарасида турарди. Тилакнинг табиати Есенин табиатига ўхшарди, ижоди ҳам руҳан яқин эди.

Хуллас, Тилак Жўра номзодлик диссертациясини ёклади - олим бўлди. Москвадан Радий Фиш оппонент бўлиб келди. Шу кун шоир дўстлари билан байрам қилди - у ниҳоятда хурсанд эди. Тилакxon ҳам кўра Faybulla Salomov кўпроқ хурсанд бўлгандай ўшанда. Faybulla ака гўё ўз угли диссертация ёклагандай шод эди.

Тилак Жўра - меҳрибон дўст, вафодил, содиқ инсон эди. Дўст учун жонини беришга тайёр бу одамнинг қалби ниҳоят нозик, меҳрга чанқоқ эканини ҳамма ҳис эта олмасди. Тилакxon борлиғи, хислатлари, руҳи шеърларида ифода-

ланган. Тилак - Ватан туйғусини юрағида олиб юрган, ўзбекилигидан фарқ этган ва бунинг шўрлар жумроғини даврида ҳам баралла қуйлаган инсондир. Истиклол гоълари ичда яшаб, истиқлолни қўмсаб ижод қилди ва истиқлолни кўриб, бахтиёр бир шукӯх билан руҳан яиради. Афсуски, оғир сурункали хасталик шоирнинг жисмини ожиз қилиб қўйган. Кейинги йилларда у баракали ижод қилолмади. Аммо у Ватанини озод-эркин кўриб оламдан кўз юмди.

Уша юрак хуружи билан касал ётган охириг дамлларда касалхонага, кейин уйига бориб, Тилакxon билан сўхбатлаган оғирнинг эсимдан чиқмайди. Ранги рўйи синиққан, озиб кетганига қарамай, ўзини тетик тутар, ўзи дастурхон тузашга интилар, илгаригидай руҳи бардам эди. Овозини оғина ҳазинлаган бўлса ҳам, лекин дадиллик билан «Худо хоҳласа, тузалганидан кейин бир туркум шеър ёзмаман, туркумининг сарлавҳаси «Ўзбекистон армони» бўлади. Яна иккита достон бошламоқчиман, тарихимиз ҳақида. Мавзу ва сюжетини ўйлаб қўйибман», деди.

Тилак - катта шоир эди, ўзига хос услуби, образлар олами бор унинг, Ўзбекистоннинг олтин ранг бошқалари, лойсувоқ томларда очилган қизғалдоқлари, хуллас, бетакдор мунозаралари чизилган. Меҳнат аҳлининг шукӯхи ажиб бир жонли лавҳаларда таъсир этилган шеърини оласизми («Пишиқчилик»), шовиллаган бугдўзорга жүр «Деҳқон қўшиғи»ни оласизми, ойдин тун манзарасини оласизми («Ойдин қўшиқ») - бариди бир самимият, бир ҳазин ва айни вақтда дили яйратадиган оҳангини сезасиз. Шоир табиатини ва инсонини бутунлигича севиб тасвирлаш, овоз руҳ шукӯчининг қуйлашни хуш кўрарди. Шеърлари худди ўзимдай содда ва мазмунли эди. У шеърини кўз-кўз қилмас, неки юрағи буюрса шунини ёзарди. Шу боис шеърлари ҳамоно таъсирчан, ҳамоно юракка яқин. Юрт соғинчи, дўст соғинчи, онаи зор ва гўзал ёр соғинчи унинг севган мавзулари, ойи, қуёш, бугдўй, бедана, ток нарти, бедазор - унинг хуш кўрган ташбехлари эди.

Мана бу шеърни тингланг:

Соғиниб яшадим, соғиниб ўларман:
Юрагим қўлга олмақчи,
Ойдим кечалардан минг бора равшан
Нурли бир иморат солмоқчи.
Ток нартидай сенга чирмашиб,
Қучмоқчи соғиниб ўларман.
Мўридаги тутундек шошиб,
Тўзмоқчи соғиниб ўларман.

Соғиниб ўларман, соғиниб... Бирок -
Улим мендан жуда ҳам йирок.

Ха, шовир ўлмайди, унинг умри шеърлида дам элади, унинг умри «оҳанглар оғушида қолади» ва бизни ток нартидай олам танасига чирмашиб янаша, «ватан остонаси Ўзбекистонни» бутун гузаллиғи билан севшига давват элади. Тилак биз билан биргадир.

Нажмиддин КОМИЛОВ,
филология фанлари доктори,
профессор

ФАНТАСТИКА: «КИМ АСЛИДА КИМ?»

Сиз ривожланган мамлакатларда мунтазам чоп этиб бориладиган «Who is who» - «Ким аслида ким?» китоблари ҳақида эшитгансиз, албатта. Одатда бундай китобларга турли жаҳаларда ёхуд ўз соҳасида ириқ муваффақиятларга эришган шахслар тўғрисидаги ахборотлар киритилади ва кенг оммага маълум қилинади. Яқинда бир гуруҳ россиялик фантастика адабиёти мутахассислари ушбу жанрларда муваффақият қозongan намояндлар ҳақида «Фантастика энциклопедияси» ёхуд «Ким аслида ким?» китобини 10.000 адада, 62,6 босма табоқ ҳажмида чоп этилди.

Рус тилида нашр қилинган бу энциклопедияга фантастика, ҳаёлот ва утопик адабиёт йўналишида турли давр ва турли мамлакатларда қалам тебратган 1300 муаллиф тўғрисидаги маълумотлар йиғилган. Чунинчи, бутун дунёга маълум машҳур фантаст-ёзувчилар Жюль Верн, Херберт Уэлс, Айзек Азимов, Рей Бредбери, Артур Кларк, Клиффорд Саймак, Роберт Шекли, Гарри Гаррисон, Рожер Зелазни ҳамда Иван Ефремов, Станислав Лем, ака-ука Стругацкийлар, Спартак Ахметов, Вл.Шербаков, Ю.Медведев каби адиблар ва ўз иконида ҳаёлотга кенг ўрин берган мумтоз ёзувчилардан Оноре де Бальзак, Жонатан Свифт, Анри Барбюс, Мери Шелли, Эдгар По, Луи Буссенар, Герман Мелвилл, Кобе Аббе, Вл. Маяковский, Чингиз Айтматов, Виктор Астафьевлар ҳам киритилган.

Бу энциклопедия ноширлар, кутубхона ходимлари, ижодкорлар ва фантастика ишбилбилари учун зарур қўланмадир. Лекин унда айрим маълумотлар унингнинг унчалик ҳолис эмаслиғи билан диққатни тортади. Масалан, китоб муаллифлари И.Ефремов, Ч.Айтматов, Ю.Медведев, Вл.Шербаков ва баъзи бир бошқа ижодкорлар ҳақида ахборот бераётган эканлар, уларга булган ўларнинг субъектив муносабатларини яширмай, уларни камситишга уринганлар. Китобнинг яна бир қамчилиғи шундаки, китобда тузувчилар гуруҳининг Шарқ таҳайюлига адабиётдан мутлақо беҳабарликлари кўринади.

Аммо ойна этик билан ёпиб бўлмаганидек, Вл.Гвак (асли исми шарифи - Гофман) бошчилиғидаги муаллифлар ўзбек фантастикасини мутлақо четлаб ўта олмаганлар. Улар ўзбек илмий фантастикасининг шаклланишида, ривожиди ва юксалишида таниқли адиб Хожамақом Шайхонинг хизматларини эътироф этишган. Энциклопедияда адабиётнинг қисқача таржимани ҳоли, чоп этилган китоблари рўйхати беришган. Хожамақом Шайхонинг фантастика энциклопедиясига киритилган ёзувчининг наинки ўзбек китобхонлари, хорижий мамлакатлардаги адабиёт муҳлислари орасида ҳам танилганлигини, шунингдек, унинг жаҳон фантастика адабиётида ўз ўрнига эгаллигини кўрсатади. Заҳматкаш адабимизга улкан ижодий зафарлантилайми.

Озод МЎМИН

ЭҶнома

ҲАМИША ҚАЛБИМИЗДА

Яхшиларнинг ёди уларнинг фарзандлари ва дўстлари қалбиди яшашини хаёлга келтирсак, кўнгли андак таскин топгандай бўлади.

Таниқли журналист, педагог, театр санъатининг билимдон ва фаол тарбиётчиси Эгамберди Мусаев серкира истельдо соҳиб эди. У салкам қирқ йил Ўзбекистон телевидениесида фаолият кўрсатди. Дастлаб кўрсатувлар муҳаррири сифатида иш бошлади. «Ассалом, Ўзбекистон» кўрсатувлари муҳаррирининг бош муҳаррири ўринбосари лавозимига турли кўрсатувларни бошқариб, масъулиятли вазифаларни удрлади. Томошбанилар унинг иштирокида тайёрланган «Бўстон», «Театр ва томошбани», «Романтика» телевизион театри каби кўрсатувларини ҳамон самимият билан тилга оладилар.

Манон Уйғур номидаги Санъат институти талабаларига театршунослик ва тележурналистика фанидан сабоқ берди. Юзлаб шоғирларни мустақил ижод сари йўллаган бу закий инсон номи илгига ташна ёшлар қалбидан чуқур жой олганга у билан ёнма-ён туриб заҳмат чеккан биз, ўқитувчилар гувоҳимиз.

Э.Мусаев жамоат ишларида ҳам фаол қатнашишга улгурарди. Узок йиллар Тошкент шаҳар Абдулла Авлоний номидаги маҳалла фуқаролари йиғини раиси бўлди. Икки қиз, икки ўғил - тўрт ўқинишли фарзандни камолга етказган Эгамберди Мусаевнинг у туғилиб ўсган Бўстонлик туманидаги Хондайлик кишлоғи аҳли ҳам беҳад севарди.

Э.Мусаев республика театрлари телефестивалларининг ҳам ташаббускори бўлган эди. Тележурналистика соҳасида салмоқли из қолдиришга улгурган дўстимиз Эгамберди Мусаев хотираси ҳаминша қалбимизда яшайди.

Ҳайитмат РАСУЛ

Халқимиз минг йиллардан буйи йилқичлик билан шуғулланиб келади. От ҳосиятли, зеҳни ўткир, ақли жонивор. Яқин-яқингача у асосий транспорт воситаси-ҳисобланади. Айниқса, жану жадалларда от инсоннинг яқин дўсти, йўлдоши бўлган. Дунёда зотдан саркардаларининг ҳаммаси етуқ чавандоз бўлишган. Буюк боболаримиз Жалолидин Мангуберди, Амир Темур, Бобур Мирзо эришган барча талабаларга отлар катта рол ўйнагани тарихдан маълум.

От ва инсон муносабатлари ҳақида қадимдан жуда кўп ривоятлар мавжуд. «Алпомиш» достонини эсланг. Бойчбор инсон каби фикрлайди, эгаси учун садақатли дўст. Отнинг талабаси эгасининг қалбидир. Уларни бир-бириндан айрича тасаввур қилиш қийин. Қариялар отнинг деви бор, унга бир ишқини тушса, кейин ташлаб кетолмайсан, дейишаси. Бу гапда жон бор. Мен ҳаётимда от билан гапласа оладиган одамларни кўп кўрганман. От эгасини, эгаси эса отни кўз қарашларидан, ўзини тўтишидан тушинади. Эгасининг қайфияти ёмон бўлса, от ҳам ўзини шунга мос тутайди.

Элимиз ва миллиятимизга хос турли хил оммавий от ўйинлари кўп. От ўйинлари алоҳида спорт тури ҳисобланади. Уни санъат даражасида эгаллаган чавандозлар ҳам эл орасида кўп ўтган. Шу боис кўпқарига қизиқчи авлоддан-авлодга ўтиб келмоқда. От ўйинлари -отдан қам, эгасидан ҳам катта маҳорат, чакқонлик, чиройли ҳаракат ва ғайрат талаб қилади. Довруни оламга таралган учқур қорабайир отлар ва доварак чавандозлар бундай ўйинларда ҳақиқий баҳосини топади. Шундай экан, бу ўйинларнинг янада омаллаштириш ва ривожлантириш керак.

Йилқичлик соҳасида бугунги бозор иктисодий ёти талабларидан келиб чиқиб янгича ёндошиш лозим. Соҳа тараққиёти қуйидаги тўрт йўналишда амалга оширилса, бизнингча, унинг ривожини таъмин этилади:

- Йилқи наслчилиғи;
- от хизматидан фойдаланиш ва уларни етиштириш;
- маҳсулдор йилқиччилик;
- от спортини, от ўйинларини ва от саёҳатини.

Бу йўналишлар узвий боғланган. Уларнинг бир-бирини мутаносиб равишда таъмин этилса, йилқиччиликнинг мамлакат иктисодиётидаги салмоғи ва маъноси ортиб боради.

Соҳадати бош йўналиш йилқи наслчилиғидир. Шу боис мавжуд от заводлари ва наслчилик-Йилқиччилик фермалари фаолияти мутасадди идоралар ва жойлардаги ҳоқимлар диққат марказида бўлмоғи лозим. Шундангина кўзланган мақсадга эришиш - зотли, наслдор отлар етиштириш мумкин. Кейинги пайтларда дунёда кичик, паст бўйли

пони йилқиларига қизиқиш кучайди. Бунинг сабаби понининг бизнесбоблиғидир. Англия, Германия, Шотландия пониларининг бўйи 75-125 сантиметрга тенг. Аргентинада бўйи 40 сантиметр, вазни 25 килограмм бўлган митти понилар қўлайтирилмоқ

ОТ - ЙИГИТНИНГ ҚАНОТИ

Австралияда понининг янги «Фалабелла» зоти яратилдики, қудуқчаларининг туғилгандаги вазни 5-6 килограмм, бўйи 30 сантиметрни ташкил этади. Бундай митти понилар жаҳон бозорига 25 минг долларга баҳоланмоқда. Бўйи 65 сантиметрлан юқори бўлмаган етуқ ёшдаги понилар АҚШда 100 минг долларга сотилмоқда. Понилар болалар ва усмирларга жуда маъқул келмоқда. Бундай насли отлар Ўзбекистонда ҳам бор.

XX аср бошида бутун дунёда 125 миллион, Ўзбекистонда эса 590 минг бош йилқи мавжуд эди. Жаҳон йилқиччилиғида ривожланиш ва барқарорлик 30-йилқиларга қадар сақланиб турди. Йилқилар сафина янги-янги от зотлари келиб қўйилиши давом этади. 30-60-йилларда жаҳонда, соёбик иттифоқда ҳам йилқини сонини кескин қамайиб кетди. Бу ҳолат Ўзбекистонда ҳам кузатилди. 1990 йилга келиб, отларнинг сонини республикамизда 89 минг бошга тушиб қолди.

Йилқи сонининг қамайишига техника тараққиёти ҳам таъсир этади, албатта.

Йилқи арзон, самарали энергия манбаи. Трактор, бошқа қушоқ ҳўжалик техникалари ва автоюловларга қўшимча куч сифатида ундан кенг қўлданма фойдаланиш мумкин. Масалан, Бразилия, Мексика, АҚШ, Германияда йилқиччилик асло ўз ўрнини йўқотмади, аксинча техника билан баробар ривож топди.

Соёбик иттифоқ даврида йилқиччилик соҳасида қатор хатоларга йўл қўйилди. Шўро тизими бизнинг миллий урф-одатларимизга кўп зарар етказди. Халқ оммавий сайиллари, тўй-ҳашамлар, миллий

байрамлар, пойга ва улоқ ўйинлари ман қилинганч, ўша тадбирларнинг ажралмас иштирокчиси бўлган отларга эҳтиёж ўз-ўзидан қамайди. Одамлар от сақлашга қизиқмай қўйдилар. Не-не учқур пойга отлар йўқ бўлиб кетди. Соёбик иттифоқ раҳбари Н.С.Хруш-

байрамлар, пойга ва улоқ ўйинлари ман қилинганч, ўша тадбирларнинг ажралмас иштирокчиси бўлган отларга эҳтиёж ўз-ўзидан қамайди. Одамлар от сақлашга қизиқмай қўйдилар. Не-не учқур пойга отлар йўқ бўлиб кетди. Соёбик иттифоқ раҳбари Н.С.Хруш-

чев томонидан от ва аҳоли қўлидаги чорва молларига нисбатан ўтказилган таъқиқнинг салбий асароти ҳали-ҳануз сезилиб туради.

Эътиборсизлик шу даражагача бордики, халқ ҳўжалиғи режасидан йилқиччилик чиқариб ташланди.

Мустақиллигимиз шарофати билан эндиликда йилқиччилик ҳам тинланмоқда. Аҳоли иктириғиди отлар сонини ошиб, унга қизиқиш кучайиб бормоқда.

Бориш қийин бўлган тоғли худудларда давлат чегараларини қўриқлаш, пошта хизматини бажариш, қазилма бойлиқларини қидириш, тиббиёт ва ветеринария амалиётида, вакцина ишлаб чиқаришда ҳам йилқиччиликнинг ўрни беқир-ёқир.

Шунинг ҳам айтиш керакки, от мингтадан ташвишу-тамдан йирок, соғлом ва узоқ яшайди. Бу ҳаётини тахрибаларда синалган ҳақиқатдир. Бунинг асосида ривожланган мамлакатларнинг фуқаролари қўш-қўш автоюлов, шахсий яхта ва ҳақто самолётга эга бўла турган, оила аъзолари билан от миниб сайр қилишга олавланишмоқда. Ранҷоларда зотли от сақлайдилар, қўлайтирадilar. Эътибор беринг: техника ва от, от ва техника ёнма-ён, бир-бирига уйғун. Бирини иккинчисини сиқиб чиқармади. Ҳўжалиқларнинг ички майдонларини бажаришда чет эллик фермерлар йилқи-

дан фойдаландилар. От ўз ўрнини топаётган ҳозирги шароитда бизда ҳам от сайли каби спорт турларини ривожлантириш лозим. Бу борда Тошкент отчопарида хайри ишлар бошланган. Бу тадбирларнинг жонланishi республикада йилқиччилик ривожига озми-кўнми ўз таъсирини кўрсатади.

Кейинги ўн йил ичда республикада йилқи сонини 63000 бошга қўпайди. Бунга келиб жами йилқиларимиз 152000 бошга етди. Қишлоқ ҳўжалиғи тизимида ўтказилган иктисодий илоҳотлар туфайли жойларда йилқиччилик ривож топмоқда. Деҳқон ва фермер ҳўжалиқлари, аҳоли ўз йилқисига эга бўлди. Андижон, Жиззах, Қашқадарё, Наманган, Самарқанд ва бошқа вилоятларда янги йилқиччилик ҳўжалиқлари ташкил топди. Жиззах вилоятида «Зарбулоқ», «Ўзбекистон», «Дустлик», Сурхондарёда қимиз ва от гўшти етиштиришга иктисодлашган «Дарбант», Қорақалпоғистонда «Оққалъа», Самарқандда «Пангат» наслчилик ҳўжалиқлари, Андижонда қимиз ва ишти отлар қўлайтиришга иктисодлашган